

JIPPIE!

IK EXCELLEER!!!

**Een casestudy naar hoe een leerling optimaal
gemotiveerd wordt tot excelleren.**

**Anita van Kempen
Studentnummer 1362411
Master Sen, juni 2013
Studiebegeleidster Tineke van Alphen**

Inhoudsopgave

Samenvatting	pag. 5
Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling	pag. 6
1.1 Inleiding	pag. 6
1.2 Context	pag. 6
1.3 De onderzoeker	pag. 6
1.4 De onderzoeksvraag	pag. 7
Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing	pag. 8
2.1 Inleiding	pag. 8
2.2 Hoogbegaafdheid en excellentie	pag. 8
2.3 Motivatie	pag. 9
2.4 Onderzoek naar motivatie	pag. 10
2.5 De onderzoeken en mijn praktijk	pag. 15
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie	pag. 16
3.1. Inleiding	pag. 16
3.2 Doel van het onderzoek	pag. 16
3.3 Onderzoeksstrategie	pag. 16
3.4 Belanghebbenden/respondenten	pag. 17
3.5 Data verzamelen en onderzoeksmethoden	pag. 17
3.6 Triangulatie en validiteit	pag. 19
3.7 Data-analyse	pag. 19
3.8 Ethiek	pag. 20
Hoofdstuk 4 Data-presentatie en resultaten	pag. 21
4.1 Inleiding	pag. 21
4.2 Gesprek met Jesse	pag. 21
4.3 Leerkracht en ouders van Jesse	pag. 23
4.4 Observatie taakgerichtheid	pag. 26
4.5 Deelvragen	pag. 28
Hoofdstuk 5 Data-analyse	pag. 30
5.1 Inleiding	pag. 30
5.2 Analyse vragenlijsten waardenstellingen	pag. 30
5.2.1 Intrinsieke prestatiemotivatie	pag. 30
5.2.2 Prestatie-urgentie	pag. 30
5.2.3 Zesjescultuur	pag. 30
5.2.4 Toekomstbewustzijn	pag. 30
5.2.5 Sociale afremming	pag. 31
5.2.6 Extrinsieke prestatiemotivatie	pag. 31
5.2.7 Onderwijsuitdaging	pag. 31
5.3 Tijdsteekproef	pag. 31
5.4 Bevindingen in relatie tot de onderzoeksvraag	pag. 31

Hoofdstuk 6 Antwoorden op de deelvragen en de onderzoeksvraag	pag. 32
6.1 Inleiding	pag. 32
6.2 In hoeverre is deze leerling op zoek naar uitdaging en is hij bereid het beste uit zichzelf te halen?	pag. 32
6.3 In hoeverre wordt zijn uitblinken beïnvloed door sociale afremming?	pag. 33
6.4 In hoeverre heeft deze leerling een doel voor ogen om te excelleren?	pag. 33
6.5 Welk excellentie-type is deze leerling?	pag. 33
6.6 Welke adviezen voor leerkrachten zijn er die deze leerling zo optimaal mogelijk uitdagen tot excelleren?	pag. 34
6.7 De onderzoeksvraag	pag. 34
6.8 Algemene conclusies n.a.v. dit onderzoek	pag. 35
Hoofdstuk 7 Reflectie en evaluatie	pag. 36
7.1 Inleiding	pag. 36
7.2. Reflectie	pag. 36
7.2.1. Ik als Master Sen	pag. 36
7.2.2. Ik als professional	pag. 37
7.3 Evaluatie	pag. 37
Literatuur	pag. 38
Bijlage 1: vragenlijst waardenstellingen Excellentiemodel Youngworks	pag. 40
Bijlage 2 : Tijdsteekproef	pag. 41
Bijlage 3: Vragen interview ouders/leerkracht	pag. 44

Samenvatting

Een hoge intelligentie of een talent voor iets hebben, leidt niet altijd tot uitmuntende prestaties. Wanneer een leerling niet gemotiveerd is tot het neerzetten van uitzonderlijke prestaties zal, wat in potentie mogelijk is, niet waargemaakt worden. Zoals Drent en van Gerven beschrijven in hun boek *Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs* (2004) ben ik ook van mening dat het stimuleren van excellentie begint bij motivatie.

In deze casestudy zal ik voor één leerling gaan inventariseren hoe hij zo optimaal mogelijk gemotiveerd wordt tot excelleren. Voortvloeiend uit de resultaten zal ik adviezen formuleren voor de leerkracht.

Ik heb tijdens dit onderzoek gebruik gemaakt van het Excellentiemodel (Youngworks, 2011). Dit model onderscheidt 4 excellentietypes, die ieder als groep op een eigen manier gemotiveerd worden om te excelleren.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling.

1.1 Inleiding

De kenmerken van een cheeta zijn onder andere, dat het een atletisch gebouwd roofdier is, een katachtige, een dier dat een snelheid van zo'n 120 kilometer per uur kan halen, zodat het kan jagen op gazellen.

Maar wat zou er gebeuren als je een cheeta op zou sluiten in een gebied van 100 vierkante kilometer en daarin slechts 3 hazen als prooi zou loslaten?

De cheeta zou geen 120 kilometer per uur, maar slechts net zo hard als de hazen lopen. Meer hoeft hij niet te doen. De cheeta moet uitgedaagd worden om te laten zien, waar hij maximaal toe in staat is.

Deze metafoor gaat goed op voor hoogbegaafden. Ook hoogbegaafden moeten worden gemotiveerd om te excelleren. Uit onderzoek (Youngworks, 2011) blijkt dat op dit moment maar éénderde van de leerlingen aangemoedigd wordt door hun omgeving om het maximale uit zichzelf te halen.

1.2 Context

Ik volg de studie Master SEN, domein leren en wil me specialiseren in hoogbegaafdheid. Tijdens het bestuderen van de literatuur las ik regelmatig over de doelstelling van de overheid om te investeren in excellentie (www.rijksoverheid.nl). Ik onderstreep het belang van investeren in excellentie. Om tot de meest optimale prestaties te komen, moet er op school een positief excellentieklimaat zijn.

Ik wil in mijn onderzoek voor één hoogbegaafde leerling uit mijn plusgroep aan de hand van het excellentiemodel (Youngworks, 2011) gaan uitzoeken welke voorwaarden nodig zijn om hem maximaal te motiveren om zijn talenten ten volle te ontwikkelen om op die manier het beste uit zichzelf te halen.

Het onderzoek betreft een leerling uit groep 7. Hij heeft nog enkele jaren profijt van de resultaten op de basisschool, maar gaat op redelijk korte termijn de overstap maken naar het middelbaar onderwijs. Ik wil voor die overstap helder hebben, hoe hij tot maximale prestaties zou kunnen komen. De begeleiding van deze leerling kan daarop afgestemd worden. Ik wil door het inventariseren van deze voorwaarden mijn bijdrage leveren aan het scheppen van een positief excellentieklimaat.

1.3 De onderzoeker

Op mijn leerwerkplek begeleid ik leerlingen uit groep 4 tot en met 8 in een plusklas op een reguliere basisschool. Ik zie dit als een mogelijkheid om deze leerlingen uit te dagen op andere vlakken dan de geijkte schoolvakken en bij te dragen aan een brede ontwikkeling van de hoogbegaafden.

Zo ga ik met de leerlingen filosoferen, praten en van gedachten wisselen over o.a. hun talenten, over excelleren en over hoe ze staan ten opzichte van zichzelf en anderen. Een voorbeeld van een thema dat ik op deze manier met de plusgroep heb uitgediept is "hoe wil je het beste uit jezelf halen?".

Ik heb me afgevraagd, waarom ik deze manier van werken belangrijk vind. Vaak hoor ik van collega's die een plusgroep begeleiden, dat zij zich toch vooral richten op het aanspreken van de cognitieve intelligentie van de leerlingen.

Om een antwoord te geven op deze vraag, is mijn persoonlijke achtergrond van groot belang. Ik ben moeder van twee hoogbegaafde zonen. Beide jongens groeiden uiteraard op in hetzelfde gezin, zijn op vierjarige leeftijd op dezelfde basisschool begonnen en hadden de

eerste twee jaar dezelfde leraar. De oudste liep al binnen twee jaar vast op school en de jongste doorliep zijn schooljaren succesvol. Mijn twee kinderen kregen beiden hetzelfde onderwijsaanbod. De oudste ging onderpresteren en de jongste bloeide op als hij goede cijfers haalde.

Voor mij is hierdoor heel duidelijk geworden, dat hoogbegaafden niet allemaal op dezelfde manier gemotiveerd worden om tot excelleren te komen en dat leerkrachten zich moeten verdiepen in de persoonlijke drijfveren van een leerling. Als onderwijsprofessional vind ik het belangrijk inzicht te krijgen in hoe een leerling is, wat zijn waarden en normen zijn, wat hem stimuleert. Hoogbegaafde kinderen zijn individuen met verschillende leerbehoeften en hebben hulp nodig bij het ontwikkelen en/of behouden van motivatie.

Maar ik vind het nog belangrijker, dat een leerling *zelf* inzicht krijgt in zijn drijfveren, in de manier waarop hij het beste tot excellente prestaties komt en zijn talenten ten volle kan benutten. De leerling moet een leven lang met zichzelf door, terwijl de leerkrachten waar hij mee te maken krijgt wisselen.

Het voorgaande verklaart mijn invulling van de plusgroep en mijn keuze voor dit onderzoek. Ik wil komen tot een zo volledig mogelijk inzicht in de persoonlijke motivatie van de leerling en die gegevens gebruiken om het excellentieklimaat te optimaliseren.

Aan het begin van de opleiding gaf ik aan “Mijn overtuiging is, dat alle kinderen recht hebben op optimale ontwikkelingskansen. Ik wil daar een bijdrage aan leveren en me vooral richten op hoogbegaafde kinderen”.

Met dit onderzoek probeer ik deze bijdrage concreet te maken.

De onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag is: op welke manier wordt deze leerling optimaal gemotiveerd om het beste uit zichzelf en uit zijn talenten te halen en welke adviezen zijn er voor de leerkrachten om voor deze leerling een zo positief mogelijk excellentieklimaat te scheppen?

De deelvragen: (gebaseerd op gegevens uit het excellentiemodel van Youngworks) zijn:

In hoeverre is deze leerling op zoek naar uitdaging en is hij bereid het beste uit zichzelf te halen?

In hoeverre wordt zijn uitblinken beïnvloed door sociale afremming?

In hoeverre heeft deze leerling een doel voor ogen om te excelleren?

Welk excellentietype is deze leerling?

Welke adviezen voor leerkrachten zijn er die deze leerling zo optimaal mogelijk uitdagen tot excelleren?

Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing

2.1 Inleiding

Om antwoord op mijn onderzoeksvraag te krijgen moeten er een aantal begrippen duidelijk zijn. Deze begrippen zal ik in dit hoofdstuk in paragraaf 2.2 definiëren, me hierbij baserend op relevante literatuur. In paragraaf 2.3 zal ik ingaan op het begrip motivatie. In paragraaf 2.4 komt onderzoek naar motivatie aan bod en zal ik het Excellentiemodel nader omschrijven en zal ik uitleggen, waarvoor ik juist voor dit model heb gekozen. Tenslotte zal ik in paragraaf 2.5 beschrijven wat deze onderzoeken voor mijn praktijk betekenen.

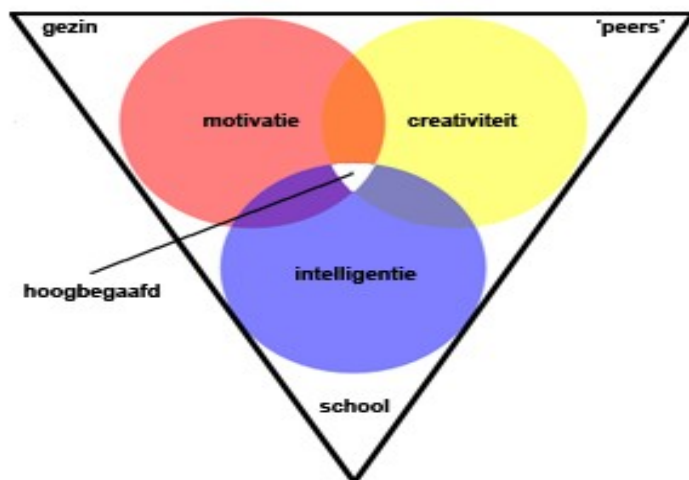
In dit hoofdstuk worden nog geen deelvragen beantwoord. De deelvragen wil ik beantwoorden nadat ik data heb verzameld.

2.2 Hoogbegaafdheid en excellentie

Allereerst is het belangrijk om te definiëren wat ik onder hoogbegaafdheid versta.

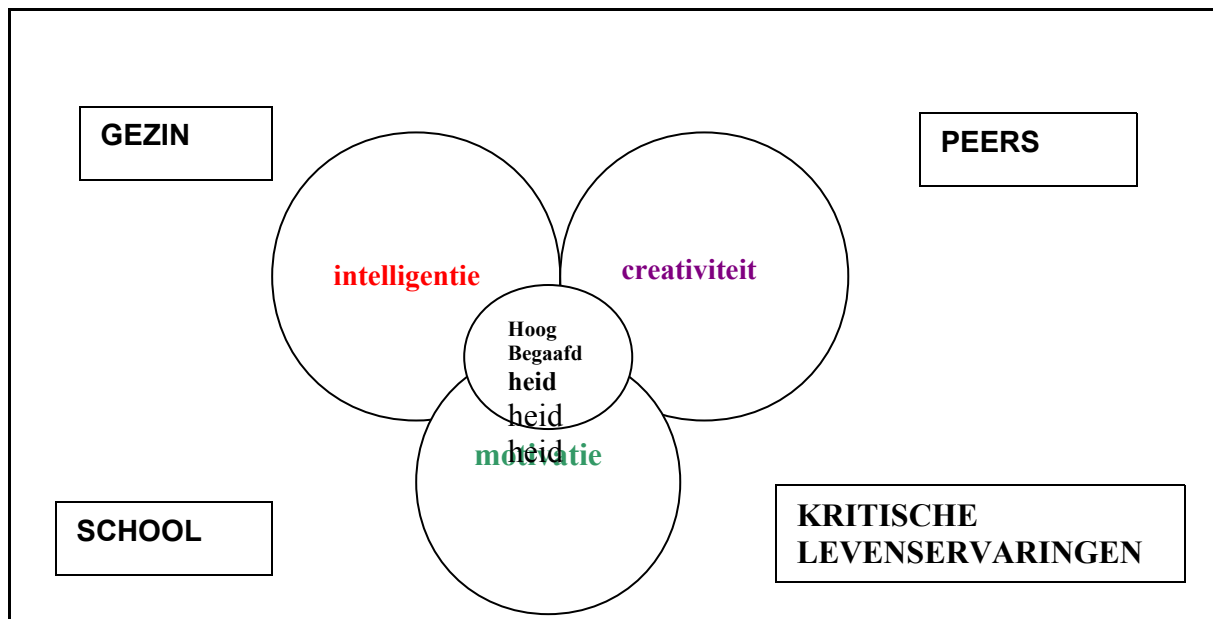
Er zijn diverse modellen, die beschrijven wat hoogbegaafdheid is, maar het triadisch model van Renzulli en Mönks (1995) is voor mij een concreet model, dat helder weergeeft wanneer er sprake is van hoogbegaafdheid.

Naast een hoge intelligentie (>130) zijn de persoonskenmerken creativiteit en motivatie en de omgevingsfactoren gezin, school en peers (ontwikkelingsgelijken) samen bepalend voor het neerzetten van uitzonderlijke prestaties.

Ik vind echter, dat de kritische levenservaringen, die wel genoemd worden als omgevingsfactoren in het multifactorenmodel van Heller (2000) toegevoegd zouden moeten worden aan de omgevingsfactoren, omdat deze mijns inziens zeker van invloed zijn om hoogbegaafden tot prestaties te laten komen. Om een voorbeeld te geven: een leerling, waarbij alle persoons- en omgevingsfactoren uit het Model van Renzulli en Mönks optimaal zijn, maar die drie keer per week naar het ziekenhuis moet, omdat hij een nieraandoening heeft en gedialyseerd moet worden, zal niet tot optimaal presteren komen.

Ik kies voor het model van een kwadrant. Ik heb dit model zelf als volgt weergegeven:

Vervolgens is het van belang om te definiëren wat verstaan wordt onder het begrip “excelleren”. Want wat is dit precies?

“Excellent” betekent volgens de Van Dale “uitstekend” of “voortreffelijk”. Volgens T. Mooij (2010) gaat het bij excelleren om het tot uiting laten komen van hetgeen excellente leerlingen op het hoogste niveau kunnen realiseren.

Excellentie bestrijkt weliswaar een breder gebied, maar in het kader van de opleiding Master SEN, wil ik mij beperken tot de leerlingen die bovengemiddelde intellectuele capaciteiten hebben en dus excelleren op cognitief gebied.

Als ik de theorie van Mönks en van Mooij verenig, is een excellente leerling een hoogbegaafde leerling, waarbij de omgevingsfactoren optimaal zijn, waardoor de hoogst mogelijke prestaties geleverd kunnen worden.

Eén van de omgevingsfactoren is school. Wij kunnen als onderwijsprofessionals dus bijdragen aan het optimaliseren van de omstandigheden voor hoogbegaafden en excelleren stimuleren. Hierbij zijn diverse factoren van belang, waaronder motivatie.

2.3 Motivatie

Zoals Drent en van Gerven beschrijven in hun boek *Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs* (2004) ben ik ook van mening dat het stimuleren van excellentie begint bij motivatie. Een hoogbegaafde kan een hoog IQ of een groot talent voor iets hebben, echter als de leerling niet gemotiveerd is om zichzelf verder te ontwikkelen, wordt wat in potentie mogelijk is, niet waargemaakt.

Het woord motiveren komt van het Latijnse woord *movere*, wat in beweging brengen betekent. Motivatie kan worden omschreven als “beweegreden, drijfveer”.

Het is een reden om ergens voor in beweging te komen. Iets dat mensen drijft om zich in te spannen.

In de psychologie wordt er een onderscheid gemaakt tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie (Dweck, 1999). Wanneer je iets wilt doen omdat je het leuk vindt om te doen, zonder dat je er waardering of een beloning voor nodig hebt, heb je een intrinsieke motivatie. In dat geval is de activiteit zelf al belonend. Intrinsieke motivatie draait om het ervaren van

plezier en interesse in een taak vanwege de nieuwsgierigheid naar nieuwe kennis. Je bent dus gemotiveerd om iets te doen, omdat je verwacht nieuwe dingen te leren en daar plezier aan beleeft.

Wanneer je iets wilt doen omdat er een beloning tegenover staat is je motivatie extrinsiek. De beloning kan bijvoorbeeld een hoog cijfer, aanzien bij anderen of een blijk van waardering zijn.

Naast intrinsieke en extrinsieke motivatie wordt door Dweck ook een onderscheid gemaakt tussen prestatiemotivatie en leermotivatie. Bij prestatiemotivatie zorgt het uitzicht op de prestatie voor de motivatie. Als je een prestatiedoel hebt, ben je vooral bezig met het resultaat en pas tevreden als je dat behaald hebt. Het uiteindelijke resultaat geeft de voldoening; dat is waar je het allemaal voor doet.

Leermotivatie werkt anders. Mensen die leergericht bezig zijn willen vooral iets leren en zijn minder bezig met de prestatie. Personen die handelen vanuit leermotivatie durven meer risico's te nemen, leren van hun fouten en voelen zich prettiger bij de activiteit. Als je gericht bent op leren, zie je fouten en faalervaringen als onderdeel van je leerproces. Leergerichte mensen hebben óók succeservaringen nodig om gemotiveerd te blijven, maar hebben duidelijk een andere instelling dan prestatiegerichte mensen.

Uit onderzoek van Hanneke Knoop (2011) komt naar voren, dat de nadruk bij motivatie op twee aspecten ligt: het nut van een taak en de manier waarop iemand zichzelf tijdens de taak kan blijven motiveren. Beide aspecten kunnen worden beïnvloed door middel van intrinsiek en extrinsiek motiverende factoren. Het blijkt dat motivatie om te leren niet eenduidig is aan te wakkeren. Het verschilt per situatie en per persoon hoe iemand intrinsiek en extrinsiek gemotiveerd raakt. Hetzelfde geldt voor leer- en prestatiemotivatie: wat voor de één genoeg is om tot het uiterste te gaan kan voor een ander onvoldoende zijn om gemotiveerd te blijven.

Bij het stimuleren van excellentie kan worden ingespeeld op al deze verschillende vormen van motivatie. Hoe dit het beste gedaan kan worden verschilt dus per persoon. Om te achterhalen wat nodig is om leerlingen te motiveren voor excellentie in het onderwijs is inzicht nodig in de verschillende drijfveren en instellingen van jongeren.

2.4 Onderzoek naar motivatie

Er is veel onderzoek gedaan naar hoe leerlingen het beste te motiveren zijn. Ik wil er drie onderzoeken uitlichten, waarbij de focus op verschillende factoren ligt.

Het eerste onderzoek gaat uit van twee zelfbeelden die de persoonlijke motivatie van iemand bepalen (mindsets), het tweede onderzoek betreft het oplossingsgericht werken en motiveren en het derde en laatste onderzoek beschrijft het Excellentiemodel. Dit is een model dat leerlingen indeelt in vier groepen die op verschillende manieren gemotiveerd worden om te excelleren.

Het is een theoretisch begin, waarop ik later mijn licht zal laten schijnen.

Mindset

Carol Dweck publiceerde in 2006 de resultaten van haar onderzoek naar motivatie en ontdekte dat er twee verschillende mindsets (zelfbeelden) voor motivatie bestaan.

De eerste is de fixed mindset. Mensen met een fixed mindset menen dat intelligentie nagenoeg stabiel, vaststaand, onveranderlijk en niet te verbeteren is. Na falen of tegenslag geeft men op.

De andere mindset is de growth-mindset. Mensen met deze mindset geloven dat zij door inzet en training hun mentale capaciteiten kunnen vergroten. Zij zijn meer geïnteresseerd in het leerproces.

Over welke mindset je beschikt is sterk afhankelijk van je ouders en je leerkrachten en hun manier van omgaan met de leerling.

Dweck geeft de volgende motivatietips voor docenten:

- Leer je leerlingen inzet te waarderen en probeer leerlingen zoveel mogelijk aan te spreken vanuit de groei mindset. Complimenten moeten gericht zijn op inspanning of leerstrategie. Leg niet teveel de nadruk op iemands intelligentie, want dat duwt leerlingen in de richting van de fixed mindset en dat maakt ze angstig voor falen, omdat ze zullen denken dat ze dan niet intelligent genoeg zijn.
- Leer je leerlingen om niet te kiezen voor te gemakkelijk werk en dat het leuk is de uitdaging aan te gaan om te zoeken naar leerstrategieën die ervoor zorgen, dat complexe vraagstukken opgelost kunnen worden.

- Leer je leerlingen lol te hebben in leren en zorg dat je leerlingen inzien dat wat ze leren iets oplevert, waar ze hun hele leven iets aan hebben.

Oplossingsgericht motiveren

I.K. Berg en S. de Shazer (2006) hebben de basis gelegd voor het oplossingsgericht werken. Deze oplossingsgerichte manier van werken is in te zetten om hoogbegaafden te motiveren tot excelleren.

Het oplossingsgericht motiveren is gericht op het versterken van de autonomie van leerlingen door te onderzoeken welke sterke kanten en hulpbronnen zij hebben die hen kunnen helpen bij het vergroten van hun motivatie.

Daarbij gaat de aandacht vooral uit naar de oplossing in plaats van naar het probleem (Bakker & Bannink, 2008). Hoe komt een verandering tot stand? Er wordt gekeken naar de competenties, vaardigheden en sterke kanten van de leerling; de nadruk ligt op wat werkt. Het heeft een sociaal constructivistische insteek: de leerkracht, IB-er of een andere hulpverlener geeft samen met de leerling mogelijke oplossingen vorm, bijvoorbeeld hoe een leerling zo geconcentreerd mogelijk kan werken, welke veranderingen in het klassenklimaat bijdragen aan het verhogen van de motivatie.

De leerkracht gaat er van uit en heeft er vertrouwen in dat de leerling in staat is positief te veranderen en dat een verandering het snelst en gemakkelijkst plaatsvindt als die aansluit bij de mate van betrokkenheid en de wil om te veranderen van de leerling. Samen gaan de leerling en leerkracht op zoek naar de factoren die de leerling versterken. Wanneer gaat het al goed en hoe kunnen we dit uitbreiden?

Hieronder volgen een aantal basisvaardigheden voor docenten, die horen bij oplossingsgericht werken.

- Het niet weten; het OGW gaat er van uit, dat de leerlingen experts zijn over hun eigen leven. Het is de kunst om de houding aan te nemen van het “niet weten”.
- Luisteren; proberen te luisteren zonder een mening te vormen
- Non-verbaal gedrag; o.a. knikken, voorover buigen naar de leerling toe om interesse aan te tonen, oogcontact
- Open vragen stellen; proberen om zo neutraal mogelijke vragen te stellen zonder mening erin verweven. Een voorbeeld is het verschil tussen de volgende vragen: “Vind jij excelleren belangrijk?” (bij deze vraag duw je de leerling al in een bepaalde richting) en “Kun jij mij eens vertellen wat je denkt over excelleren?”
- Complimenteren; gebruik de complimenten niet alleen om aardig te zijn, maar om datgene wat de leerling over zichzelf vertelt uit te vergroten (bijvoorbeeld; “wat goed dat jij iets wilt gaan doen met jouw talent”). De leerling “groeit” hiervan.

Bij oplossingsgerichte gespreksvoering worden tools aangereikt, waarmee je duidelijk kunt krijgen wat de leerling veranderd zou willen zien en op welke manier de leerling tegen (in dit geval) motivatie aankijkt. (De Jong en Berg, 2010).

- De wondervraag.

De wondervraag helpt je doelen te formuleren. Een voorbeeld van zo'n vraag aan een leerling is: "Stel dat je morgen wakker wordt en er is een wonder gebeurd. Je motivatie om te excelleren zou maximaal geworden zijn. Kun je aangeven wat er dan veranderd zou zijn en hoe dat heeft plaatsgevonden"? Je richt je op de oplossing en op de toekomst.

- Het exploreren van uitzonderingen.

Uitzonderingen zijn hierbij situaties waarin op een andere wijze met motivatie werd omgegaan. Situaties waarin het goed ging. De vraag die je kunt stellen is wat er toen anders ging en waarom dat toen beter ging. De leerling wordt zich dan bewust van eerdere succeservaringen.

- Schaalvragen.

Met een schaalvraag kun je een leerling vragen hoe hij op dit moment met motivatie om gaat. De leerling kiest een cijfer tussen de 1 (laagst) en 10 (hoogst). Ongeacht het antwoord, kun je de leerling vragen hoe hij denkt bij een hogere score te komen. Hierdoor leert de leerling doelen te stellen, die de motivatie om te excelleren verhogen.

In vervolggesprekken met de leerlingen staat de vraag centraal wat beter ging en begin je opnieuw met bovenstaande tools.

Het Excellentiemodel

In het Excellentiemodel (Youngworks, 2011) staan een aantal stellingen over motivatie opgesteld, die betrekking hebben op zeven verschillende onderwerpen; dimensies genoemd.

Dit zijn de zeven dimensies:

1. Intrinsieke prestatiemotivatie: in hoeverre is een leerling op zoek naar uitdaging en is hij gemotiveerd om de beste te zijn/worden op een bepaald gebied?
2. Prestatie-urgentie: in welke mate wil een leerling nú presteren om in de toekomst succesvol te kunnen zijn?
3. Zesjescultuur: hoe veel belang hecht een leerling aan het behalen van een hoog cijfer?
4. Toekomstbewustzijn: hoe duidelijk is het beeld dat een leerling van de toekomst heeft?
5. Sociale afremming: in hoeverre wordt uitblinken afgekeurd door de sociale omgeving van een leerling.
6. Extrinsieke prestatiemotivatie: in hoeverre wil een leerling excelleren om een specifiek doel te bereiken zoals bijvoorbeeld beroemd worden, de beste zijn of veel geld verdienen?
7. Onderwijsuitdaging: In welke mate wordt een leerling uitgedaagd tussen de schoolbanken?

Uit gesprekken met leerlingen over uitblinken en over deze stellingen, blijkt dat er vier groepen leerlingen te onderscheiden zijn, die globaal dezelfde houding hebben ten opzichte van excellentie en globaal hetzelfde denken over de stellingen.

Om scholen scherper inzicht te geven in hoe zij verschillende leerlingen optimaal kunnen motiveren om hun talent te ontdekken en alles uit hun talent te halen, heeft het Excellentiemodel vier typen leerlingen beschreven. Iedere groep heeft specifieke kenmerken en kan op verschillende manieren uitgedaagd worden tot excelleren.

De eerste groep worden de Zelfbewuste Generalisten genoemd.

"Ik doe het voor mezelf, voor een goed gevoel. Dat je weet dat je het uiterste uit jezelf hebt gehaald. Ik doe het niet per se voor anderen. Ik vind het wel erg leuk als mensen zeggen: 'Wat goed van je!'."

- zij zijn intrinsiek gemotiveerd, ambitieus, breed geïnteresseerd
- zij worden graag uitgedaagd
- zij willen meer leren, beter worden en uitblinken
- zij durven te dromen over de toekomst en worden door hun toekomstdromen gemotiveerd en zijn zich ervan bewust dat ze nu moeten excelleren om hun kans op een droombaan later te vergroten
- zij bevinden zich in een stimulerende sociale omgeving waarbinnen excellentie een positief imago heeft
- uitblinken heeft voor deze groep vooral positieve kanten
- excelleren is voor deze groep een breed begrip en overstijgt het excelleren binnen het onderwijs
- ze hebben een duidelijk beeld van hun talenten en mogelijkheden
- zij hebben vertrouwen in eigen kunnen en functioneren
- discipline, zelfvertrouwen, doorzettingsvermogen en hard werken zijn volgens deze groep de belangrijkste drijfveren voor uitmuntende prestaties.

Deze groep stimuleer je tot excellentie, in een omgeving waarin mensen graag willen presteren. Zelfbewuste Generalisten zijn gevoelig voor positieve aandacht en bevestiging vanuit de sociale omgeving. Ook een enthousiaste en goede docent stimuleert. Het is belangrijk om de mogelijkheden en voordelen van uitblinken op school of in de studie te benadrukken. Excellentie in het onderwijs moet zichtbaar zijn. Daarnaast heeft deze groep sturing nodig bij hun persoonlijke ontwikkeling. Laat zien wat de opbrengst is van excelleren; bijvoorbeeld een betere uitstroom naar het middelbaar onderwijs met meerdere kansen op een goede baan.

De tweede groep zijn de Gemaksgerichte Levensgenieters.

“Ik ben wel goed in voetbal. Maar ik doe het meer omdat ik het leuk vind, niet omdat ik de beste wil zijn. Zou er ook echt niet superhard voor willen trainen. Ik wil ook leuke dingen kunnen doen met mijn vrienden, dat vind ik veel belangrijker dan de top.”

- zij staan niet negatief tegenover excelleren en presteren
- excellentie speelt een marginale rol in hun leven en het is voor hen onduidelijk wat het voordeel van uitblinken is en ze tonen weinig inzet om zelf te excelleren.
- ze leggen de lat niet hoog voor zichzelf en zijn vaak net zo tevreden met een zesje als met een acht.
- hun intrinsieke drijfveer ontbreekt
- zij missen zicht op eigen talenten
- ze zijn snel tevreden en kunnen weinig dingen noemen waar ze echt veel moeite voor willen doen.
- een duidelijk toekomstperspectief hebben ze niet.
- ze hebben een afwachtende levenshouding en laten het leven rustig over zich heen komen.
- ze zijn niet erg ondernemend
- voor hen is de sociale omgeving erg belangrijk.

Het verduidelijken van de toekomst en het aanreiken van een concreet doel met duidelijke stappen op de korte termijn helpt deze groep de relevantie van school en de voordelen van excelleren te ontdekken. Dit zorgt ervoor dat de noodzaak van presteren duidelijker wordt en stimuleert ze om zich harder in te zetten. Ze moeten actief geholpen worden bij het ontdekken van talent.

Ze hebben weinig behoefte om uitgedaagd te worden tijdens de les.

Deze groep wordt uitgedaagd tot zo goed mogelijke prestaties door ze goed te laten zien wat excelleren oplevert. Complimenten en erkenning van prestaties hebben een positief effect op hun inzet en motivatie. Te actieve prikkeling en uitdaging kunnen daarentegen leiden tot een tegenreactie bij dit type. Ze willen zelf bepalen of ze iets wel of niet doen en als ze te veel worden gestuurd, vervallen ze daardoor juist in hun passieve houding.

De Berustende Volgers is het derde type leerlingen, dat in het Excellentiemodel wordt beschreven.

“Ergens de beste in willen zijn lijkt me niets. Het is juist irritant om de hele tijd aandacht te krijgen en als je over straat loopt kijkt iedereen je aan. Mensen kunnen denken dat je egoïstisch bent en dat je teveel van jezelf houdt.”

- zij zijn niet op zoek naar uitdagingen
- Zij hebben geen behoefte om uit te blinken
- ze ervaren een excellentieklimaat als iets negatiefs
- hun vraag is of het wel oké is om uit te blinken
- ze hechten veel waarde aan het bekende en zijn tevreden met hun vertrouwde leven en houden niet van grote veranderingen
- ze hebben geen duidelijk toekomstbeeld en hebben weinig grote dromen
- ze kiezen voor gemak en een gestructureerd leven
- ze zijn moeilijk te boeien en te interesseren voor nieuwe onderwerpen
- ze zijn onder leeftijdsgenoten zijn onzeker en zijn zeer gevoelig voor sociale druk en voor hoe anderen over hen denken heeft grote invloed op hun gedrag
- ze hebben een laag zelfbewustzijn en een onduidelijk beeld van hun eigen kunnen
- hun onverschilligheid ten opzichte van school, prestaties en de toekomst betekent niet dat ze onverschillig zijn

Voor deze groep is een positieve sfeer in de klas erg belangrijk en de opvattingen rond leerlingen die een goede prestatie leveren. Geef deze leerlingen complimenten en bied voordelen voor leerlingen die willen excelleren.

Bij deze groep is het belangrijk dat excellentie gekoppeld wordt aan persoonlijke interesses, hobby's of fascinerende projecten of personen, zoals een reeds succesvolle hoogbegaafde leerling. Ouders kunnen ook een belangrijke rol spelen bij excelleren, omdat zij voor deze groep vertrouwd zijn.

De uitdaging is om bij deze jongeren het sociale taboe rond excellentie te doorbreken.

Het laatste en vierde type leerlingen is dat van de Statusgerichte Toekomstplanners .

“Als je ergens in uitblinkt dan denk ik dat geld er bij hoort. Je kan iets heel goed, dus dan zal je er ook wel veel mee verdienen.”

- ze zijn gedreven en competitief
- zij zien excelleren als een kans om toekomstplannen waar te maken.
- volgens deze groep kun je excelleren door veel te oefenen, hard te werken, lef, een duidelijk doel en een beetje geluk.

- de stimulans van ouders is erg belangrijk
- zij laten zich inspireren door beroemdheden

Bij deze groep moet de nadruk daarom vooral liggen op het faciliteren van excellentie. De groep moet geïnspireerd blijven, bijvoorbeeld door ze aan hoogbegaafden te koppelen. Deze groep heeft een uitdagende omgeving nodig om te excelleren en competitie werkt stimulerend.

2.5 De onderzoeken en mijn praktijk

Het combineren van de drie onderzoeken is voor mij het meest bruikbaar. Uit het onderzoek van Carol Dweck wil ik vooral meenemen, dat ik aandacht schenk aan het leerproces en de inzet van leerlingen becomplimenteer. Ik ga uit van een groei-mindset. Intelligentie is voor mij niet iets vaststaands; je intellectuele capaciteiten kunnen mijns inziens vergroten door inzet en oefening. Sterker nog; ik denk dat intelligentie op zichzelf vrij weinig zegt over prestaties. Het is met name dat wat je er mee doet, wat resultaten geeft. Ik baseer me hierbij op de eerder geschetste ervaring die ik als moeder heb.

Als onderwijsprofessional kan ik hier verschil maken. Door individuele begeleiding, die aansluit bij de behoeften van een leerling, kan ik bijdragen aan optimale motivatie. Hierdoor kan een leerling komen tot excelleren.

De tips die Dweck geeft aan docenten, vind ik te algemeen.

Het Excellentiemodel daarentegen geeft gericht handvatten en concrete tips voor 4 types leerlingen. Hierdoor kan ik meer op maat inspelen op wat een zekere leerling nodig heeft om gemotiveerd te worden. Ik vind het een zeer bruikbaar model.

Aan mij de taak om van de leerling uit mijn onderzoek te inventariseren bij welk type leerling hij hoort.

Om hierover duidelijkheid te krijgen zal ik oplossingsgerichte gesprekken gaan voeren en oplossingsgericht motiveren. Motivatie is een vrij abstract onderwerp om over te praten.

Omdat de leerling uit mijn onderzoek nog jong is, zal ik om helder te krijgen bij welk type leerlingen uit het Excellentiemodel hij hoort, in de oplossingsgerichte gesprekken gebruik maken van de schaalvragen. Het is een eenvoudige manier voor jonge kinderen om aan te geven waar zij staan met betrekking tot een bepaald thema. De wondervraag kan helpen om tot oplossingen en ideeën voor het vergroten van de motivatie te komen.

Wat mij fascineert aan de oplossingsgerichte manier van werken is het feit, dat de leerling zelf tot oplossingen komt en het feit, dat er uit gegaan wordt van de sterke kanten van een leerling.

Bij mijn oudste zoon werd tijdens zijn eerste jaren op school vaak de nadruk gelegd op wat niet goed ging: hij was snel verveeld, hij was ongemotiveerd, hij gedroeg zich te druk, hij moest zich houden aan de opdracht, hij wilde niet in het gareel. Er werd van hem verwacht, dat hij zich conformeerde aan de groep. Ik wil als professional bij een leerling kijken naar wat wel goed gaat.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk geef ik in paragraaf 3.2 het doel van mijn onderzoek aan. In paragraaf 3.3. verantwoord ik mijn keuze voor een casestudy. In paragraaf 3.4 bespreek ik wie de belanghebbenden in mijn onderzoek zijn. Dataverzameling en onderzoeksmethoden komen in paragraaf 3.5 ter sprake. In paragraaf 3.6 geef ik aan hoe triangulatie en validiteit gewaarborgd zijn in mijn onderzoek. In paragraaf 3.7 beschrijf ik mijn manier van data-analyse en in de laatste paragraaf 3.8 komt ethiek aan bod.

3.2 Doel van het onderzoek

Met mijn onderzoek heb ik drie doelen. Enerzijds wil ik voor één hoogbegaafde leerling uit mijn plusgroep aan de hand van het Excellentiemodel (Youngworks, 2011) dat ik beschreven heb in hoofdstuk 2, gaan uitzoeken tot welk excellentietype hij behoort en welke voorwaarden nodig zijn om hem maximaal te motiveren om zijn talenten ten volle te ontwikkelen en het beste uit zichzelf te halen. Daarnaast wil ik inventariseren welke adviezen voor leerkrachten hieruit voortvloeien. Deze adviezen ondersteunen de leerkracht om de leerling zo optimaal mogelijk uit te dagen tot excelleren? Tot slot wil ik achterhalen of het Excellentiemodel een bruikbaar en toepasbaar instrument is binnen de beroepspraktijk.

3.3 Onderzoeksstrategie

De onderzoeksstrategie die ik ga gebruiken is een casestudy. Ik wil me richten op één casus en die diepgaand onderzoeken (de Lange, Schuman en Motessori, 2011).

Ik wil een analyse maken van de factoren die van invloed zijn op het excelleren van één leerling.

Ik begeleid de plusgroep op een basisschool. De leerlingen die hierin zitten komen vanuit verschillende klassen, leerjaren en hebben verschillende docenten.

Ik heb gekozen voor een casestudy, omdat dit logistiek en organisatorisch voordeel oplevert. Het betreft een leerling, die ik elke week op dezelfde tijd in mijn klas heb.

Bovendien vind ik het belangrijk, om één casus diepgaand te onderzoeken. Ik hoop hierdoor een heel duidelijk beeld te krijgen van wat voor deze ene leerling allemaal bijdraagt aan een zo optimaal mogelijk excellentieklimaat. Deze grondig onderzochte resultaten zijn wellicht interessant om te gebruiken voor meerdere leerlingen.

Ook denk ik, dat deze leerling de resultaten kan gebruiken voor zijn verdere schoolloopbaan, omdat ze iets zeggen over de persoon. (bijvoorbeeld bij de overstap naar de middelbare school). De resultaten geven inzicht over hoe het excellentieklimaat voor deze leerling verbetert.

Het onderzoeksparadigma dat het beste aansluit bij mijn onderzoek is het interpretativisme. Door het beter begrijpen van de context, hoop ik op verbeterde voorwaarden rondom de leerling met betrekking tot excelleren.

Dit paradigma richt zich op het individu en gaat er onder andere van uit dat mensen uniek zijn en daardoor niet te generaliseren. Mensen interpreteren gebeurtenissen en handelen volgens hun interpretaties.

Het doel van het interpretativisme is om subjectieve, menselijke ervaring van een bepaalde situatie te verhelderen en te begrijpen (De Lange, Schuman en Montessori, 2011).

Dit verklaart waarom ik voor dit onderzoeksparadigma heb gekozen. Ik ga één leerling en zijn onderwijsbehoeften die hem tot optimale prestaties kunnen brengen bestuderen.

De kritiek die er is op het interpretativisme is dat de onderzoeker vanuit een machtspositie het onderzoek aangaat. De onderzoeker zou vanuit die machtspositie naar de situatie kijken en naar de betrokkene. Voor mij geldt dit niet.

De leerling die ik ga onderzoeken en ik hebben een goede band, gebaseerd op wederzijds vertrouwen en respect. Om er zeker van te zijn dat de leerling dit respect en vertrouwen ook ervaart, heb ik voordat de keuze voor deze leerling is tot stand gekomen, hierover gesprekken met de leerling, de ouders en de leerkracht gevoerd. Zij bevestigden dat er sprake was van een goede verstandhouding en dat de relatie tussen hem en mij geen belemmering zou zijn voor het onderzoek.

Ik wil me beperken tot het inventariseren van gegevens. Om die gegevens te verzamelen, zal ik gesprekken aangaan met betrokkenen. Voorafgaand aan deze gesprekken zal ik steeds helder aangeven, dat ik enkel en alleen geïnteresseerd ben in de beleving en ervaring van deze betrokkenen. Ik zal deze gegevens analyseren met behulp van het Excellentiemodel. Ik zal duidelijk maken dat alle antwoorden op vragen goed zijn en dat ik er geen waardeoordeel aan hecht.

Een ander punt van kritiek is dat het interpretatief onderzoek zich afspeelt op microniveau en daardoor weinig bruikbare resultaten oplevert voor de beroepspraktijk (De Lange, Schuman en Montessori, 2011).

Op dit moment begeleid ik binnen de plusgroep leerlingen veelal individueel. In de toekomst wil ik een eigen praktijk starten, waarbij de nadruk ook zal liggen op individuele leerling- en ouderbegeleiding. De onderzoeksvorm waarvoor ik gekozen heb, sluit daarom aan bij mijn werksituatie. Kleinschaligheid en diepgang. Het onderzoek zal voor mij waardevol zijn omdat het mijn inzicht en kennis over hoogbegaafdheid en motiveren tot excelleren zal vergroten. Doordat ik nu in de praktijk ga onderzoeken hoe een leerling, op basis van verkregen data, past bij één van de vier Excellentietypes uit het Excellentiemodel, zal ik ervaren of ik in mijn toekomstige beroepspraktijk dit Excellentiemodel als een waardevol instrument kan gebruiken om voor leerlingen helder te krijgen hoe zij tot optimale ontwikkeling van hun talenten kunnen komen. Dit draagt op een positieve manier bij aan mijn professionele ontwikkeling.

3.4 Belanghebbenden/respondenten

Ik heb gekozen voor een casestudy. Ik wil de diepte in voor één leerling. Het aantal respondenten is gering. De betrokkenen bij mijn onderzoek zijn de (hoogbegaafde) leerling, zijn ouders en de leerkracht van de leerling.

Binnen het kader van mijn onderzoek zullen de ouders en de leerkracht van de leerling mij op grond van hun ervaringsdeskundigheid informatie geven over hoe de leerling gemotiveerd is om te excelleren en op welke wijze zijn motivatie wordt beïnvloed. De leerling zelf zal aan de hand van stellingen middels schaling aangeven hoe hij aankijkt tegen excelleren en motivatie om te excelleren. De leerling is de casus van mijn onderzoek. Zijn ouders en leerkracht zijn ervaringsdeskundigen.

De onderzoeksmethodes zal ik in de volgende paragraaf nader toelichten.

3.5 Data verzamelen en onderzoeksmethoden

Ik kies voor kwalitatieve dataverzameling, omdat ik de validiteit wil verhogen.

De dataverzameling is er op gericht om inzichtelijk te krijgen tot welk excellentietype de leerling behoort, zoals deze types beschreven zijn in het Excellentiemodel.

Het onderzoeksinstrument dat ik hiervoor ga gebruiken is een vragenlijst, die is ontwikkeld door Youngworks (2011) en die is gebruikt voor het Excellentiemodel.

In een telefonisch onderhoud heb ik de contactpersoon van Youngworks, de heer Joris Schuurman, gesproken en hem uitgelegd wat het doel van mijn onderzoek was. Hij was erg positief en heeft mij de vragenlijst toegestuurd.

Wanneer er in de stellingen gesproken werd over middelbare school heb ik dit vervangen door school, wanneer er gesproken werd over docenten heb ik dit vervangen door leerkrachten en wanneer er gesproken werd over studenten heb ik dit vervangen door leerlingen. Deze aanpassing heb ik gedaan, omdat de leerling uit mijn onderzoek nog basisonderwijs volgt. Inhoudelijk is er niets veranderd.

De vragenlijst bestaat uit ☐waardenstellingen die informeren naar de houding van leerlingen ten aanzien van excellentie; ☐vragen naar hun ervaringen met excellentie en enkele achtergrondvragen (bijlage 1).

De vragenlijst bestaat uit 30 stellingen t.a.v. gedrag (zoals schoolprestaties, studiekeuze) en houding t.a.v. excellentie. Het zijn samenhangende groepen van stellingen die iets zeggen over 7 factoren die van invloed zijn op excellentie.

De 7 factoren zijn:

- Intrinsieke prestatiemotivatie
- Zesjescultuur
- Prestatie-urgentie
- Toekomstbewustzijn
- Sociale afremming
- Extrinsieke prestatiemotivatie
- Onderwijsuitdaging

De leerling uit mijn onderzoek is 10 jaar. Omdat ik wil uitsluiten dat hij open antwoorden te ingewikkeld vindt, wil ik hem middels schaling laten antwoorden. Het cijfer 0 geeft daarbij aan, dat hij het helemaal niet met de stelling eens is en het cijfer 5 geeft aan, dat hij het er volledig mee eens is.

Naast de gestructureerde vragenlijst wil ik de leerling de mogelijkheid geven om aanvullende informatie te verstrekken. Dit omdat ik ook op zoek ben naar inzicht in gevoelens, ervaringen en betekenisgeving met betrekking tot excelleren van de leerling. Ik wil een zo groot mogelijke gedetailleerdheid en rijkdom aan informatie genereren. Ik zal het gesprek met audioapparatuur opnemen en later letterlijk uitschrijven.

Om sociaal wenselijke antwoorden te voorkomen, zal ik het vertrouwen van de leerling proberen te winnen en hem op zijn gemak stellen. Dit doe ik door hem vooraf zo goed mogelijk te informeren waarom ik de stellingen met hem bespreek. Ook zal ik vertellen waarom ik het gesprek opneem. Bovendien zal ik kiezen voor een vertrouwde omgeving voor de leerling; het lokaal van de plusklas.

Met de data uit de vragenlijst en het gesprek met de leerling krijg ik antwoorden op de volgende deelvragen uit hoofdstuk 1:

In hoeverre is deze leerling op zoek naar uitdaging en is hij bereid het beste uit zichzelf te halen?

In hoeverre wordt zijn uitblinken beïnvloed door sociale afremming?

In hoeverre heeft deze leerling een doel voor ogen om te excelleren?

Welk excellentietype is deze leerling?

Een tweede onderzoeksinstrument dat ik ga gebruiken is het gestructureerde observatieschema, de tijdsteekproef (Bakker-Beens, 1995) (bijlage 2). In overleg met de leerkracht zal ik twee keer een moment kiezen, waarop de leerling taakgericht en gemotiveerd moet werken en kan laten zien dat hij het beste uit zichzelf wil halen. Om de 20 seconden meet ik wat de leerling doet. Zo kan ik op een objectieve manier vastleggen of de

leerling daadwerkelijk taakgericht werkt. Bakker-Beens stelt dat als een kind ongeveer 70% van de tijd taakgericht werkt, hij een aanvaardbaar gemiddelde heeft.

De data die ik verzamel met de vragenlijst met waardenstellingen geven mij inzicht in hoe de leerling *zegt* dat hij denkt over motivatie om te excelleren en met de tijdsteekproef kan ik zijn werkelijke *gedrag* observeren. Ik krijg hierdoor informatie die zich in de metafoor van de ijsberg onder en boven de waterspiegel bevindt (Spencer en Spencer, 1993). De data zullen door deze combinatie van onderzoeksinstrumenten meer betrouwbaar en vollediger zijn.

Ook wil ik tijdens mijn onderzoek helder krijgen hoe de ouders en de leerkracht van de leerling de motivatie tot excelleren van de leerling zien. Zij zijn ervaringsdeskundigen en completeren de onderzoeksgegevens die ik nodig heb, om een totaal beeld te krijgen van de leerling.

Ik heb vooraf een aantal gesloten vragen opgesteld (bijlage 3) maar behoud wel de mogelijkheid om door te vragen wanneer de antwoorden mij nieuwe vragen opleveren en de mogelijkheid voor de interviewees om extra informatie te verschaffen, wanneer zij dat noodzakelijk achten.

De vragen zijn gebaseerd op de waardenstellingen uit de vragenlijst van Youngworks.

De locatie waar het interview met de leerkracht plaatsheeft is op de werkplek van de leerkracht. Dit is een vertrouwde omgeving, wat een positieve uitwerking heeft op het gesprek (De Lange, Schuman en Montessori, 2011). Het interview met de ouders zal op de school van hun zoon plaatsvinden. Ouders hebben zelf voor deze locatie gekozen.

Ik zal de interviewees vooraf mijn werkwijze helder uitleggen en aangeven dat de door hun verstrekte informatie enkel en alleen gebruikt zal worden voor mijn onderzoek en dat het gesprek nadat ik het heb uitgeschreven gewist zal worden.

3.6 Triangulatie en validiteit

In dit onderzoek wordt de triangulatie gewaarborgd doordat bij het verzamelen van data meerdere onderzoeksinstrumenten worden gebruikt. De observatie met de tijdsteekproef zal op twee verschillende momenten worden gedaan.

Doordat er meerdere aspecten met betrekking tot motiveren om te excelleren worden onderzocht en daarvoor gepaste onderzoeksinstrumenten zijn gekozen is ook de validiteit gewaarborgd.

3.7 Data-analyse

Ik analyseer mijn verkregen data door een combinatie van inductieve en deductieve analyse. Met behulp van de inductieve analyse verkrijg ik de gewenste informatie uit de interviews met de leerling, zijn ouders en de leerkracht en uit de vragenlijst met waardenstellingen. Dat houdt in dat ik met deze gegevens zal uitzoeken welk excellentietype past bij de verzamelde data.

Ik wil hierbij aanmerken, dat er bij het Excellentiemodel van Youngworks sprake is geweest van een kwalitatief onderzoeksgedeelte met behulp van bovengenoemde vragenlijst en een kwantitatief onderzoeksgedeelte. De data uit het kwalitatieve gedeelte zijn vertaald naar kwantitatieve gegevens. Hiervoor is een statistische verdeelsleutel gebruikt, die ik niet in mijn bezit heb. De gegevens die ik verkrijg in mijn onderzoek, zal ik dus moeten analyseren en moeten verbinden met de theorieën uit het Excellentiemodel. Om de betrouwbaarheid van mijn onderzoek te waarborgen zal ik de door mij opgestelde conclusies aanbieden aan een critical friend, om te zien of zij tot dezelfde conclusie komt.

De data die ik verkrijg door observatie zal ik op een deductieve manier analyseren.

Door deze combinatie haal ik optimaal informatie uit de gegevens. Ik zal zowel informatie krijgen over het waarneembare gedrag van de leerling, maar ook over zijn gevoelens, inzichten en interpretaties, drijfveren en toekomstbeelden. Door analyse van deze informatie zal ik duidelijkheid krijgen over tot welk excellentietype de leerling behoort. Vanuit het Excellentiemodel zal ik dan de bij dit type horende adviezen inventariseren, die er toe bijdragen deze leerling zo optimaal mogelijk te motiveren om te excelleren. Mijn laatste deelvraag uit hoofdstuk 1 zal dan ook beantwoord zijn.

3.8 Ethiek

Ik houd me aan de 5 gedragsregels, die opgesteld staan in de gedragscode van het praktijkgericht onderzoek van het HBO (Andriessen et al, 2010).

- Ik dien met mijn onderzoek het maatschappelijke en professionele belang. Het betreft in mijn onderzoek een relevant thema voor de beroepspraktijk met een concreet resultaat dat toepasbaar in de praktijk van de leerling. Na analyse van de verzamelde data zal ik kunnen vaststellen tot welk Excellentietype de leerling behoort. Per excellentietype zijn tips voor leerkrachten geformuleerd in het Excellentiemodel. Deze tips kunnen de begeleiding van deze leerling ten aanzien van zijn talentontwikkeling optimaliseren. De gegevens zijn overdraagbaar, zodat ook bij een toekomstige overstap naar het Middelbaar Onderwijs de resultaten bij kunnen dragen aan een goede aansluiting bij de onderwijsbehoeften van de leerling. Ik ben respectvol en houd rekening met de verschillende belanghebbenden en respondenten in mijn onderzoek.
- Ik verantwoord mijn keuzes en gedrag en geef volledig openheid over mijn onderzoek aan alle betrokkenen, met inachtneming van hun privacy. Ik zal alle betrokkenen op de hoogte te houden van mijn onderzoek; wat ik wil bereiken, bij welke fase ik ben, wanneer ik iets van hen verwacht, wat hun hulp me heeft opgeleverd en wat de uitkomsten zijn van mijn onderzoek (duidelijkheid en wederkerigheid). Voordat ik gegevens van iemand verwerk, zal ik altijd eerst toestemming vragen en indien de situatie dit vraagt, gefingeerde namen hanteren (toestemming, vertrouwelijkheid en anonimiteit). Ik probeer de teksten zo te formuleren, dat ze slechts op een manier te interpreteren zijn (transparantie).
- Ik ga zorgvuldig om met dataverzameling, dataverwerking en met de rapportage van mijn onderzoek. Met regelmaat zal ik tijdens mijn onderzoek contact onderhouden met mijn critical friends en zal ik met hun eventuele ethische kwesties bespreken. Ook zal ik ze vragen om mij scherp te houden, door mij en de door mij gekozen werkwijze kritisch mee te volgen.
- Ik ben integer en ben met een open blik aan dit onderzoek begonnen. Ik ben vanuit mijn professionele rol geïnteresseerd in de informatie die de betrokkenen mij willen verschaffen. Deze informatie helpt mij om meer inzicht te krijgen in de leerling van mijn onderzoek. Aan deze informatie ken ik geen waardeoordeel toe.

Hoofdstuk 4 Datapresentatie en resultaten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk presenteer ik de door mij verzamelde data voor mijn onderzoek. Zoals ik heb aangegeven in hoofdstuk 3, heb ik hiervoor een vragenlijst gebruikt, die is ontwikkeld door Youngworks (2011) en die is gebruikt voor het Excellentiemodel. De vragenlijst bestaat uit □waardenstellingen die informeren naar de houding van leerlingen ten aanzien van excellentie; □vragen naar hun ervaringen met excellentie en enkele achtergrondvragen (bijlage 1).

In paragraaf 4.2 zal ik de data weergeven, die ik heb verzameld nadat ik de vragenlijst heb voorgelegd aan Jesse (de leerling). In paragraaf 4.3 zal ik de data verkregen van de ouders en de leerkracht van Jesse schematisch weergeven.

Een tweede onderzoeksinstrument dat ik heb gebruikt is het gestructureerde observatieschema, de tijdsteekproef (Bakker-Beens, 1995) (bijlage 2). De uitkomsten uit deze tijdsteekproef beschrijf ik in paragraaf 4.4.

In paragraaf 4.5 zal ik ingaan op de vraag of ik voldoende data heb verzameld om antwoord te geven op mijn deelvragen, zoals ik die heb geformuleerd in hoofdstuk 1.

4.2 Gesprek met Jesse

Jesse is een hoogbegaafde jongen van 9 jaar oud. Ik begeleid hem in de plusgroep. Jesse heeft dit jaar de overstap naar groep 7 vanuit groep 5 gemaakt.

Voordat het gesprek plaatsvond heb ik Jesse uitgelegd, dat ik de antwoorden van hem nodig had voor een onderzoek dat ik moest doen voor mijn opleiding. Ik heb gezegd, dat ik het interessant en belangrijk vond om te horen wat zijn mening was en dat alle antwoorden goed zouden zijn.

Hij is nog jong en om uit te sluiten dat hij open antwoorden te ingewikkeld vindt, heb ik hem de stellingen voorgelezen en hem middels schaling laten antwoorden. Het cijfer 1 geeft daarbij aan, dat hij het helemaal niet met de stelling eens is en het cijfer 10 geeft aan, dat hij het er volledig mee eens is.

Jesse heeft ruimte gekregen om zijn antwoorden toe te lichten. Ik heb zijn antwoorden letterlijk weergegeven.

Dit gesprek heeft plaatsgevonden op 17 april 2013.

Intrinsieke prestatiemotivatie

- Op school wil ik uitgedaagd worden

10 Ik wil altijd nieuwe dingen leren, anders wordt het te gemakkelijk

- Anderen die ergens in uitblinken stimuleren mij om zelf ook uit te blinken

1 Anderen maken me niet zoveel uit. Iedereen is ergens anders goed in

- Ik wil later een uitdagende baan

8 In mijn dromen wil ik graag profvoetballer worden.

- Als ik medestudenten of klasgenoten zie die uitblinken, wil ik zelf ook uitblinken

4 Ik ben ook tevreden als het iets minder gaat, want ik kan niet meer doen dan mijn best. Ik vind het ook fijn voor anderen als ze ergens goed in zijn.

- Een omgeving met mensen die graag willen presteren, werkt stimulerend

9 Ik houd er van als anderen zeggen “kom op we doen ons best” en ik vind het niet fijn als mensen ergens niet hun best voor willen doen.

- Als ik iets leuk vind, wil ik daar in uitblinken

10 Ik wil ergens zo goed mogelijk mijn best voor doen

- Ik wil dat mijn docenten mij aanmoedigen om hoge cijfers te halen

2 Dat doe ik zelf wel

- Ik vind het belangrijk mezelf doelen te stellen en steeds beter te worden

8 Bijvoorbeeld bij een spreekbeurt wil ik zeker een 6 halen. De volgende keer wil ik dan een 7 halen. Dus steeds hoger.

Prestatie-urgentie

- Als je een goede baan wilt, moet je op school / je opleiding al hard je best doen

9

- Om op een goede opleiding te worden toegelaten, moet je op de middelbare school al hard je best doen

10

- Om later in mijn leven succesvol te zijn, moet ik nu alvast hard werken

10

Zesjescultuur

- Als ik een voldoende haal voor een toets of tentamen ben ik tevreden

4 Ik ben wel blij met een voldoende, maar blijer als het zo hoog mogelijk is. Het cijfer moet passen bij hoe hard je je best hebt gedaan.

- Cijfers vind ik niet belangrijk, zolang ik mijn diploma maar haal

1 Ik vind cijfers wel belangrijk

- Mijn inzet op school of studie zegt niets over hoe goed ik zal zijn in mijn werk

2 Dat ligt er aan welke baan. Inzet is wel belangrijk als je al een baan hebt.

- Voor mijn hobby zet ik me harder in dan voor mijn opleiding

1 Ik ga toch voor de studie

Toekomstbewustzijn

- Ik weet precies wat ik later wil worden

10 Ja voetballer of DJ

- Ik heb een duidelijk beeld van wat ik over vijf jaar bereikt wil hebben

3 Nee niet echt

- Ik heb nog geen idee van wat ik over vijf jaar voor werk of studie wil doen

3 Nee nog niet

Sociale afremming

- Ik denk dat mijn vrienden het gek vinden als ik hoge cijfers probeer te halen

2 Iedereen wil volgens mij wel hoge cijfers halen

- Als ik heel hard mijn best doe op school vinden anderen dat gek

1 Nee helemaal niet

- De beste leerling uit een klas heeft meestal weinig vrienden

1 Nee

Extrinsieke prestatiemotivatie

- Veel geld verdienen is belangrijk voor me

5 Het is een beetje belangrijk, want je moet toch een huis kunnen betalen. Maar een leuke baan is ook heel belangrijk.

- Ik zou graag beroemd willen zijn

4 Als voetballer wel. Het is wel leuk als ze foto's van je maken.

- In alles wat ik doe, wil ik de beste zijn

3 Nee

- Als ik ergens veel geld mee kan verdienen, doe ik er beter mijn best voor

1 Nee ik doe even hard mijn best voor minder geld

- Bij een wedstrijd wil ik altijd winnen

4 Dat wil ik wel graag. Het is jammer als je verliest.

- Als ik zeker zou weten dat ik succesvol zou zijn, zou ik er alles aan doen om de top te bereiken

8 Ja ik wil echt graag voetballer worden

Onderwijsuitdaging

- De vakken op zijn uitdagend voor mij

10 Ja nu in groep 7 wel. In groep 5 was het saai

- De vakken op school zijn uitdagend voor leerlingen

4

- Op school word ik aangemoedigd om uit te blinken

7 Door de juf niet echt. Door de kinderen wel. Toen ik mijn spreekbeurt moest doen zeiden ze "kom op hè Jesse".

Nadat het gesprek met Jesse had plaatsgevonden, heb ik de stellingen ook met de overige leerlingen uit de plusgroep besproken. Ik heb hiervoor gekozen, omdat ik wilde voorkomen, dat zowel Jesse als de andere leerlingen het gevoel zouden kunnen krijgen dat Jesse in een uitzonderingspositie verkeerde. De antwoorden van deze andere leerlingen heb ik niet verwerkt.

4.3 Leerkracht en ouders van Jesse

De vragen zijn door de leerkracht van Jesse via de mail beantwoord. Het was de bedoeling de vragen in een persoonlijk onderhoud voor te leggen. De leerkracht echter gaf aan liever antwoord te geven via de mail in verband met een overvolle agenda. Wel heeft de leerkracht mij gezegd, dat ik voor nadere uitleg altijd contact op kon nemen. De antwoorden zijn op 21 april 2013 aan mij toegestuurd.

De ouders van Jesse hebben mij gevraagd, om de vragen voorafgaand aan het persoonlijk gesprek met hen, per mail door te sturen. Zij wilden zich samen voorbereiden op de vragen. De vader van Jesse kon niet aanwezig zijn bij het gesprek, maar wilde wel meewerken aan het onderzoek. Het gesprek met de moeder van Jesse heeft plaatsgevonden op 24 april 2013. Zij had de antwoorden op papier bij zich en heeft deze mondeling toegelicht. Haar toelichting heb ik letterlijk uitgeschreven.

Ik heb ervoor gekozen om de reacties van zowel de leerkracht als de ouders van Jesse te presenteren in een schema. Aan beiden werden dezelfde vragen gesteld en op deze manier zijn de antwoorden naast elkaar te zien en is direct duidelijk welke overeenkomsten en verschillen in antwoorden er zijn.

Gestelde vraag	Antwoord van de leerkracht van Jesse	Antwoord van de ouders van Jesse
Wil de leerling/uw zoon op school uitgedaagd worden?	Ja daar heeft hij behoefte aan. Hij heeft een jaar overgeslagen en zit nu in groep 7. Sommige leerstof van groep 7 is zelfs nog erg makkelijk voor hem.	Ja, hij vond het niet leuk destijds om niet uitgedaagd te worden in groep 5. Vaak zei hij dat het "te gemakkelijk" was. Daardoor gefrustreerd gedrag in zijn vertrouwde omgeving (thuis). Hij was snel boos, huilde veel en was verdrietig in bed. Nu in groep 7 zit hij lekkerder in zijn vel.
Wordt hij door anderen die uitblinken, gestimuleerd zelf uit te blinken?	Ik denk dat hij daardoor wel een beetje gestimuleerd wordt ja. Er zitten meerdere kinderen in de klas die behoefte aan uitdaging hebben in de leerstof, dus die trekken ook wel meer naar elkaar toe.	Nee, hij doet zijn eigen ding en zijn uiterste best. Hij meet zich niet met anderen
Wil hij uitblinken in iets waar hij goed in is?	Niet perse in 1 vakgebied geloof ik. Hij is in meerdere vakken goed. Buiten school voetbalt hij graag en is hier ook erg goed in.	Met zijn hobby, voetbal, wil hij dat wel. Rekenen is hij goed in en we denken dat hij dat wel erg leuk vindt om uit te blinken.
Wil hij steeds beter worden op bepaalde gebieden?	Dat zou ik niet weten. Vast wel.	Ja, hij is leergierig en vraagt veel om info te verzamelen. Kennisopbouw m.b.t. verschillende interesses o.a. wereldoriëntatie, 2 ^e wereldoorlog, geschiedenis. Ook op als voetballer wil hij het uiterste eruit halen en oefent daarvoor ook extra naast de reguliere trainingen.
Heeft uw zoon/ de leerling het idee, dat hij nu al goed zijn best moet doen, om in de toekomst iets te bereiken?	Ik denk dat Jesse al wel snapt dat je goed je best moet doen om bepaalde dingen later te bereiken	Hij begrijpt wel dat hij moet werken voor resultaat en dat als je goed je best doet en veel inzet toont het uiteindelijk beloond zal worden.
Is uw zoon/ de leerling tevreden met een voldoende?	Jesse heeft liever een hoger cijfer dan een zes	Ja, hij baalt wel als het minder is, maar kan het tegenwoordig wel beter accepteren.
Is het voor hem belangrijk een zo hoog	Hij vindt het wel fijn denk ik om een goed punt te halen op	Hij vindt dat wel belangrijk en geniet als hij een hoog cijfer

mogelijk cijfer op school te halen?	school.	heeft behaald. Steeds vaker geeft hij echter aan, dat het goed is als je maar je best doet.
Heeft hij de neiging zich meer in te zetten voor buitenschoolse hobby's dan voor school?	Nee, ik denk dat zijn inzet voor zowel buitenschoolse activiteiten, als op school erg goed is.	Nee, is naar ons idee goed en voldoende in balans
Weet uw zoon/ de leerling al goed wat hij later wil worden?	Dat heeft hij mij nog niet verteld, dus dat weet ik niet	Op dit moment wil hij profvoetballer worden. Eerder was het uitvinder/wetenschapper
Heeft hij een duidelijk beeld van wat hij in de toekomst wil gaan doen, bijv. m.b.t. de middelbare school?	---	Nee, lijkt hij nog niet mee bezig te zijn. Soms vraagt hij wel wat hoger en lager is m.b.t. vervolgonderwijs
Is uw zoon/ de leerling er mee bezig wat anderen van hem vinden als hij goed zijn best doet of goed presteert op school?	Dat valt wel mee denk ik. Hij ligt sowieso goed in de voor hem nieuwe groep	Wij denken van niet. Hebben het idee dat hij zijn eigen weg daarin volgt, maar de lat voor zichzelf wel hoog legt. Is perfectionistisch en heeft zelf prestatiedrang, maar kijkt daarbij niet naar wat een ander vindt
Relateert hij prestaties en inzet aan het aantal vrienden dat hij heeft?	Nee, dat geloof ik niet.	Nee, helemaal niet.
Is rijk of beroemd worden in de toekomst voor uw zoon/ de leerling belangrijk?	Geen idee.	Hij vindt het belangrijk om iets te doen wat hij wel erg leuk vindt. Rijk zijn is dan meegenomen
Wil hij in alles de beste zijn?	Ik geloof niet dat hij in alles de beste wil zijn. Wel dat hij overal goed zijn best voor doet.	Ja
Wil hij bij een wedstrijd of een spel altijd winnen?	Ik denk dat Jesse meedoen belangrijker vindt dan winnen...maar altijd wel zijn	Ja

	uiterste best zal doen	
--	------------------------	--

4.4 Observatie taakgerichtheid

De lijsten met waardenstellingen geven aan hoe Jesse zegt dat hij denkt over motivatie. Om duidelijk te krijgen of Jesse motivatie laat zien in gedrag, heb ik op twee momenten de tijdsteekproef van Bakker-Beens (1995) afgenomen.

Bij het nemen van deze tijdsteekproef heb ik, gedurende dat Jesse zelfstandig taken uitvoerde, om de 20 seconden gemeten wat Jesse deed. Dat waren 3 scores per minuut. Mijn observatie begon, toen de leerkracht opdracht had gegeven om zelfstandig aan het werk te gaan en eindigde toen de leerkracht aangaf te stoppen met deze taak.

In hoofdstuk 5 zal ik analyseren hoeveel procent van de tijd Jesse taakgericht bezig was.

De volgende categorieën kunnen gescoord worden:

Ta: werkt taakgericht

Kij: Kijkt afwezig rond of staart voor zich uit

Sto: Stoort andere leerlingen of praat met hen

Lo: Loopt door de klas

An: is bezig met andere activiteiten.

Ik heb in overleg met de leerkracht twee momenten van zelfstandig werken geobserveerd. Het eerste moment was om half 10 's ochtends, net na de gym. Het was het eerste moment van de schooldag waarop taakgericht gewerkt moest worden.

Het tweede moment was later op de dag, op een donderdag.

Ik wilde zien of de taakgerichtheid van Jesse zou afnemen, naarmate de dag en de schoolweek vorderden, omdat ik van de leerkracht had gehoord, dat veel leerlingen hun concentratie meer verliezen aan het einde van een schooldag en zeker tegen het einde van een schoolweek.

TIJDSTEEKPROEF-FORMULIER				
Observator: Anita van Kempen Naam leerling: Jesse Groep: 7 Situatie: tijdens zelfstandig rekenwerk Datum observatie: 17 mei 2013		categorie	aantal	procenten
		Ta	47	83,9%
		Kij	1	1,8%
		Sto	--	--
		Lo	1	1,8%
		An	7	12,5%
		Totaal	56	100 %
Min.	Na 20 sec.	Na 40 sec.	Na 60 sec.	Opmerkingen
1	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Pakt spullen
2	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Mompelt in zichzelf rekensom
3	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Gooit banaan weg
4	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
5	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
6	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	

7	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
8	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
9	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Zegt tegen buurman dat ze geen nakijkboekje nodig hebben
10	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
11	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Beetje afwezig, blijkt aan het hoofdrekenen te zijn
12	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
13	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
14	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
15	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Pakt nieuw werk
16	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
17	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
18	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Zegt tegen buurman dat hij nog verder werkt
19	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Les stopt, jesse ruimt spullen op
20	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	

Voorafgaand aan de observatie moest de leerkracht enkele keren zeggen, dat iedereen moest gaan zitten. De leerlingen kwamen net van de gym en waren wat onrustig. Jesse zat de hele tijd rustig op zijn plaats en wachtte op instructies. Vanaf de 12^e minuut van de observatie werd het wat rommeliger in de klas. Jesse werkte door. Zijn tong uit zijn mond. Hij zat stil.

TIJDSTEEKPROEF-FORMULIER				
Observator: Anita van Kempen Naam leerling: Jesse Groep: 7 Situatie: toets begrijpend lezen Datum observatie: 17 mei 2013		categorie	aantal	procenten
		Ta	51	85%
		Kij	2	3,3%
		Sto	--	
		Lo	--	
		An	7	11,7%
		Totaal		100 %
Min.	Na 20 sec.	Na 40 sec.	Na 60 sec.	Opmerkingen
1	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Juf licht toets toe
2	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Juf licht toets toe
3	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Juf licht toets toe
4	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Juf licht toets toe

5	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Juf licht toets toe
6	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Juf licht toets toe
7	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Maakt aantekeningen bij toets
8	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
9	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
10	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
11	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
12	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Friemelt met pen
13	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
14	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
15	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
16	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Kijkt wat om zich heen
17	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
18	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
19	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Pakt pen uit de la
20	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	

Deze observatie was wat later op de dag na een spreekbeurt. Toen de spreekbeurt afgelopen was, was het wat rommelig in de klas. Veel leerlingen liepen rond en waren al pratend op zoek naar hun spullen. Jesse zat rustig te wachten op de toets.

4.5 Deelvragen

De deelvragen die ik heb geformuleerd in hoofdstuk 1 zijn:

- In hoeverre is deze leerling op zoek naar uitdaging en is hij bereid het beste uit zichzelf te halen?
- In hoeverre wordt zijn uitblinken beïnvloed door sociale afremming?
- In hoeverre heeft deze leerling een doel voor ogen om te excelleren?
- Welk excellentietype is deze leerling?
- Welke adviezen voor leerkrachten zijn er die deze leerling zo optimaal mogelijk uitdagen tot excelleren?

Met de onderzoeksdata die ik verzameld heb vanuit de lijst met waardenstellingen, kan ik de eerste drie vragen nu beantwoorden. Op basis van deze antwoorden en met behulp van de theorie, die behoort bij het Excellentiemodel en die ik heb beschreven in hoofdstuk 2, kan ik op de andere twee vragen antwoord geven. De analyse van de tijdsteekproef zal ik gebruiken om te zien of de taakgerichtheid van Jesse past, bij het beeld van hem, dat naar voren komt uit de eerste vier vragen. Ik heb dus voldoende gegevens verzameld en zal deze in het volgende hoofdstuk analyseren.

Hoofdstuk 5 Data-analyse

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijf ik de analyses van mijn bevindingen en resultaten uit hoofdstuk 4. In paragraaf 5.2 zal ik dit doen voor de gegevens die ik heb verzameld uit de antwoorden op de vragen uit de waardenlijststellingen van Jesse, zijn ouders en zijn leerkracht. In paragraaf 5.3 analyseer ik de data uit de tijdsteekproef. Mijn bevindingen zal ik in paragraaf 5.4 relateren aan mijn onderzoeksvraag.

5.2 Analyse vragenlijsten waardenstellingen

De lijsten met waardenstellingen zijn verdeeld in stellingen die betrekking hebben op verschillende factoren die van invloed zijn op de motivatie om te excelleren. De stellingen die met elkaar samenhangen zijn geclusterd en onderverdeeld in dimensies. Deze dimensies zijn bepalend voor de houding van de leerling ten opzichte van excellentie. De dimensies zijn:

- intrinsieke prestatiemotivatie
- prestatie-urgentie
- zesjescultuur
- toekomstbewustzijn
- sociale afremming
- extrinsieke prestatiemotivatie
- onderwijsuitdaging

In de nu volgende subparagrafen zal ik de data per dimensie analyseren.

5.2.1 Intrinsieke prestatiemotivatie

Zowel vanuit het gesprek met Jesse als vanuit de antwoorden van zijn ouders en leerkracht blijkt dat Jesse hoog intrinsiek gemotiveerd is. Hij haalt de motivatie om te presteren vooral vanuit zichzelf. Hij wil zelf beter worden en voor zichzelf doelen stellen. Anderen spelen daarin een ondergeschikte rol. Wel vindt hij een stimulerende en uitdagende omgeving prettig. De overgang naar groep 7 vanuit groep 5 heeft hem goed gedaan.

5.2.2 Prestatie-urgentie

De cijfers die Jesse middels schaling geeft op vragen die gaan over prestatie-urgentie zijn erg hoog. Ook zijn ouders en de leerkracht geven aan dat Jesse begrijpt dat je nu al hard je best moet doen, om later iets te bereiken. Hun antwoord sluit aan bij de cijfers die Jesse heeft gegeven.

5.2.3 Zesjescultuur

Jesse geeft duidelijk aan, dat hij vindt dat een cijfer moet passen bij de inzet. Hij wil een zo hoog mogelijk cijfer halen en is niet tevreden met een voldoende, als er meer in zit. Ook zijn ouders en de leerkracht bevestigen dat cijfers belangrijk voor hem zijn.

5.2.4 Toekomstbewustzijn

Jesse weet naar eigen zeggen precies wat hij later wil worden. Hij heeft echter nog geen goed beeld op welke termijn en via welke weg hij dit wil bereiken. Zijn ouders geven aan, dat hij nu weet wat hij wil worden, maar dat dit in de loop van de tijd wel eens veranderd is. Wellicht speelt hier zijn jonge leeftijd een grote rol.

5.2.5 Sociale afremming

Sociale afremming is een factor die voor Jesse helemaal geen rol speelt. Jesse wordt helemaal niet beïnvloed door wat leeftijdgenoten er van vinden dat hij hard zijn best doet en hoge cijfers haalt of wil halen. Zijn ouders en de leerkracht bevestigen dit.

5.2.6 Extrinsieke prestatiemotivatie

Jesse vindt (veel) geld verdienen belangrijk als het functioneel is. Hij geeft hierbij aan dat het bijvoorbeeld nodig is om een huis te kunnen betalen. Het motiveert hem niet om extra zijn best te doen. Ook is beroemd worden geen issue. Hij hoopt alleen dat hij zijn droom om voetballer te worden kan verwezenlijken.

Jesse en zijn leerkracht geven aan dat Jesse meedoen belangrijk vindt dan winnen en dat hij niet overal de beste in wil zijn. Zijn ouders echter geven aan dat hij winnen en de beste zijn in alles wel belangrijk vindt.

Ik heb de ouders gevraagd naar een verklaring en zij gaven aan, dat ze dachten dat Jesse op school een sociaal wenselijke houding laat zien.

5.2.7 Onderwijsuitdaging

Jesse vindt school uitdagend, nu hij de overstap heeft gemaakt naar groep 7 vanuit groep 5. Hij wordt aangemoedigd tot uitblinken door medeleerlingen.

De ouders en de leerkracht hebben over deze dimensie geen vragen beantwoord. Bij de dimensie intrinsieke prestatiemotivatie hadden zij al aangegeven, dat Jesse nu in groep 7 werd uitgedaagd en dat dit belangrijk voor hem was.

5.3 Tijdsteekproef

Door het afnemen van de tijdsteekproef heb ik inzicht gekregen in de taakgerichtheid van Jesse. Ik wilde duidelijk krijgen of zijn gedrag met betrekking tot motivatie overeenkomt met wat hij erover zei in het gesprek met hem.

Tijdens beide observaties scoort Jesse ver boven het aanvaardbare gemiddelde van 70% taakgerichtheid tijdens de zelfstandige verwerking van de leerstof. Bij de eerste observatie was dat 83,9% en bij de tweede observatie 85%. Beide scores zijn ongeveer gelijk. Het tijdstip van observeren heeft dus geen invloed op de score. De momenten van niet-taakgericht gedrag waren nergens storend.

5.4 Bevindingen in relatie tot de onderzoeksvraag

Vanuit de bevindingen, zoals ik die in dit hoofdstuk heb beschreven, kan ik concluderen tot welk excellentietype van het Excellentiemodel Jesse behoort. In het Excellentiemodel wordt per type leerling beschreven hoe dit type leerling optimaal gemotiveerd wordt en welke adviezen er zijn voor de leerkracht van de leerling.

Met de verzamelde gegevens kan ik mijn onderzoeksvraag "Op welke manier wordt deze leerling optimaal gemotiveerd om het beste uit zichzelf en uit zijn talenten te halen en welke adviezen zijn er voor de leerkrachten om voor deze leerling een zo positief mogelijk

excellentieklimaat te scheppen? “ beantwoorden. In het volgende hoofdstuk zal ik conclusies verbinden aan de verzamelde data en dit antwoord formuleren.

Hoofdstuk 6 Antwoorden op de deelvragen en de onderzoeksvraag

6.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk heb ik de data die ik heb verzameld gepresenteerd en geanalyseerd. In dit hoofdstuk zal ik met deze gegevens in combinatie met een theoretisch kader de deelvragen van mijn onderzoek (paragraaf 6.2 tot en met 6.6) en in paragraaf 6.7 de onderzoeksvraag beantwoorden. In paragraaf 6.8 wil ik tenslotte algemene adviezen formuleren, doordat ik de onderzoeksresultaten verbind aan de algemene beroepspraktijk.

De deelvragen: (gebaseerd op gegevens uit het excellentiemodel van Youngworks) zijn:

- In hoeverre is deze leerling op zoek naar uitdaging en is hij bereid het beste uit zichzelf te halen? (paragraaf 6.2)
- In hoeverre wordt zijn uitblinken beïnvloed door sociale afremming? (paragraaf 6.3)
- In hoeverre heeft deze leerling een doel voor ogen om te excelleren? (paragraaf 6.4)
- Welk excellentietype is deze leerling? (paragraaf 6.5)
- Welke adviezen voor leerkrachten zijn er die deze leerling zo optimaal mogelijk uitdagen tot excelleren? (paragraaf 6.6)
- De onderzoeksvraag is: Op welke manier wordt deze leerling optimaal gemotiveerd om het beste uit zichzelf en uit zijn talenten te halen en welke adviezen zijn er voor de leerkrachten om voor deze leerling een zo positief mogelijk excellentieklimaat te scheppen?

6.2 In hoeverre is deze leerling op zoek naar uitdaging en is hij bereid het beste uit zichzelf te halen?

Vanuit de antwoorden, die Jesse heeft gegeven op de vragenlijst met waardenstellingen kan ik concluderen, dat Jesse uitdaging erg belangrijk vindt. Hij geeft duidelijk aan dat hij de overstap van groep 5 naar groep 7 met meer uitdaging als prettig heeft ervaren. Hij zegt letterlijk “ik wil steeds nieuwe dingen leren, anders wordt het te gemakkelijk”.

Ook wil Jesse het beste uit zichzelf halen. Hij stelt zichzelf doelen. Hij zegt hierover “Bijvoorbeeld bij een spreekbeurt wil ik zeker een 6 halen. De volgende keer wil ik dan een 7 halen. Dus steeds hoger”. Daarnaast zegt hij dat hij zo goed mogelijk zijn best wil doen om ergens in uit te blinken.

Jesse is gemotiveerd om te excelleren. Welke drijfveren spelen hierbij een rol?

In hoofdstuk 2 werd duidelijk dat er onderscheid bestaat tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie, maar ook verschil tussen leer- en prestatiemotivatie (Dweck, 1999).

Kijkend naar Jesse is er sprake van intrinsieke motivatie. Hij haalt de motivatie uit zichzelf.

Vanuit de onderzoeksgegevens is het echter minder eenvoudig om aan te geven of Jesse leer- dan wel prestatiegemotiveerd is. Bij prestatiemotivatie zorgt het uitzicht op de prestatie voor de motivatie. Mensen die leergericht bezig zijn willen vooral iets leren en zijn minder bezig met de prestatie.

Jesse geeft enerzijds te kennen dat hij graag nieuwe dingen wil leren. Uitdaging is belangrijk voor zijn welbevinden. Anderzijds geeft hij bij meerdere vragen aan dat hij hoge cijfers ook belangrijk vindt. Uit de onderzoeksgegevens komt niet duidelijk naar voren of hij de hoge cijfers nodig heeft als succeservaringen om gemotiveerd te blijven. Dweck geeft in haar onderzoek aan dat leergerichte leerlingen deze succeservaringen wel nodig hebben om gemotiveerd te blijven.

Jesse is echter wel duidelijk in zijn beoordelingen van de stellingen die betrekking hebben op prestatie-urgentie; hij heeft deze met hoge cijfers beoordeeld. Om in de toekomst succesvol te zijn, moet er nu hard gewerkt worden. Bij Jesse is er sprake van een overlap tussen leer- en prestatiemotivatie.

6.3 In hoeverre wordt zijn uitblinken beïnvloed door sociale afremming?

In het Excellentiemodel wordt sociale afremming omschreven als het afkeuren van uitblinken door de sociale omgeving van een leerling.

Sociale afremming speelt geen enkele rol in relatie tot excelleren bij Jesse. Andere leerlingen vinden het volgens hem niet gek als hij erg zijn best doet op school en hoge cijfers wil halen. Ook bestaat er volgens hem geen verband tussen het aantal vrienden wat iemand heeft en hoe goed je je best doet op school.

De vraag is hoe het komt dat Jesse geen enkele sociale afremming ervaart.

Mönks en Knoers (2009) stellen dat kinderen vanaf ongeveer 7 jaar te maken krijgen met een toenemend sociaal conformisme: de groep gaat in toenemende mate druk uitoefenen om te voldoen aan de groepsnormen. Tussen de 9 en 15 jaar ligt het hoogtepunt van dit conformisme, daarna neemt het weer af. Dat betekent wel dat veel hoogbegaafde kinderen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs een moeilijke periode doormaken. Zeggen ze “ja” tegen de groep, dan komt vaak de eigen identiteit door aanpassing onder druk te staan, met kans op psychische problemen. Zegt het hoogbegaafde kind echter “nee” tegen de groepscode, dan komt het in een isolement terecht.

De leeftijd van Jesse lijkt hier een verklaring te zijn, waarom Jesse nog geen enkele sociale afremming ervaart.

6.4 In hoeverre heeft deze leerling een doel voor ogen om te excelleren?

Bij Jesse blijkt dat de extrinsieke prestatiemotivatie niet erg hoog is. Hij vindt veel geld verdienen en beroemd en succesvol worden niet belangrijk. Wanneer hij echter een expliciet doel voor ogen heeft (profvoetballer worden) neemt de extrinsieke motivatie toe (hij wil wel graag succesvol worden als voetballer). Zijn doel is nu vooral nog gericht op het halen van hoge cijfers.

6.5 Welk excellentietype is deze leerling?

De data die ik heb verzameld, geven een goed beeld over hoe Jesse aankijkt tegen excelleren. Als theoretisch kader heb ik de beschrijvingen van de verschillende excellentietypes gebruikt uit het Excellentiemodel en deze vergeleken met hoe Jesse staat tegenover excelleren. Het excellentietype waarbij Jesse het beste aansluit is bij de groep van de Zelfbewuste Generalisten.

Zij zijn intrinsiek gemotiveerd, ambitieus, breed geïnteresseerd, worden graag uitgedaagd en willen meer leren, beter worden en uitblinken. In de vorige paragrafen is duidelijk geworden dat dit voor Jesse geldt.

Deze groep durft te dromen over de toekomst en worden door hun toekomstdromen gemotiveerd en zijn zich ervan bewust dat ze nu moeten excelleren om hun kans op een droombaan later te vergroten. Jesse droomt er van om profvoetballer te worden. Dit motiveert hem om uit te blinken en er erg hard zijn best voor te doen. Voor de Zelfbewuste Generalisten is excelleren een breed begrip en overstijgt het excelleren binnen het onderwijs. In het geval van Jesse geldt dit dus ook; hij wil uitblinken in voetballen.

De Zelfbewuste Generalisten bevinden zich in een stimulerende sociale omgeving waarbinnen excellentie een positief imago heeft en uitblinken vooral positieve kanten heeft. Jesse gaf in de vragenlijsten aan dat zijn medeleerlingen hem aanmoedigen om uit te blinken. Ook is duidelijk geworden dat sociale afremming geheel niet speelt bij Jesse. Kenmerkend ook voor deze groep is dat zij vertrouwen hebben in eigen kunnen en functioneren en dat discipline, zelfvertrouwen, doorzettingsvermogen en hard werken belangrijke drijfveren zijn voor uitmuntende prestaties. In de vragenlijst geeft Jesse aan, dat het voor hem niet nodig is dat zijn leerkrachten hem aanmoedigen tot het leveren van uitzonderlijke prestaties. Hij zegt hierover “dat doe ik zelf wel”. Deze uitspraak getuigt van zelfvertrouwen en vertrouwen in het eigen functioneren.

Door het afnemen van de tijdsteekproef (Bakker-Beens, 1995) is vast komen staan, dat Jesse taakgericht kan werken. Hij scoort ruim boven het aanvaardbare gemiddelde van 70%. Zijn score was bij de eerste observatie 83,9% en bij de tweede observatie 85%. Geconcludeerd kan worden, dat Jesse niet alleen zegt dat hij hard wil werken, maar dat hij dat ook in zijn gedrag laat zien.

6.6 Welke adviezen voor leerkrachten zijn er die deze leerling zo optimaal mogelijk uitdagen tot excelleren?

Voor het type Zelfbewuste Generalisten zijn handvatten voor leerkrachten ter stimulering van excellentie opgesteld (Excellentiemodel, 2011). Deze adviezen gebruik ik als leidraad om voor de leerkracht van Jesse te formuleren hoe zij Jesse optimaal kan uitdagen en ondersteunen als het gaat om excelleren.

1. Zorg voor een omgeving waarin Jesse graag wil presteren. Hij moet uitgedaagd blijven.
2. Ben enthousiast en geef positieve aandacht. Jesse vindt een stimulerende omgeving belangrijk.
3. Zorg voor sturing. Omdat Jesse in alles goed wil zijn, is het voor hem belangrijk dat hij leert zich te focussen en leert keuzes te maken om een bepaald doel te bereiken.
4. Jesse heeft veel vertrouwen in zijn eigen kunnen. Hij wil zelf zorgen voor hoge cijfers. Hij kan taakgericht werken en is gemotiveerd. Procesbegeleiding verdient daarom de meeste aandacht.
5. Jesse wil uitblinken op meerdere vlakken. Zijn hobby voetbal is daarvan een goed voorbeeld. Zorg ervoor dat ook de voordelen van uitblinken op school benadrukt blijven (bijvoorbeeld door te wijzen op de mogelijkheden van een betere uitstroom naar het middelbaar onderwijs).
6. Houd in de gaten dat de sociale afremming geen rol gaat spelen bij Jesse. Maak hem duidelijk dat hij zijn talenten moet benutten en bespreek de voordelen van excellentie in de klas.

6.7 De onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag is: Op welke manier wordt deze leerling optimaal gemotiveerd om het beste uit zichzelf en uit zijn talenten te halen en welke adviezen zijn er voor de leerkrachten om voor deze leerling een zo positief mogelijk excellentieklimaat te scheppen?

Het tweede deel van de onderzoeksvraag is beantwoord in paragraaf 6.6. Om het eerste deel van de onderzoeksvraag te beantwoorden, moest helder worden tot welk excellentietype Jesse behoorde. In het excellentiemodel wordt uitgebreid beschreven per type, hoe dit type optimaal uitgedaagd kan worden om te excelleren. Deze beschrijving geldt ook voor Jesse, omdat hij tot het type van de Zelfbewuste Generalisten behoort.

Jesse is intrinsiek gemotiveerd om het beste in zichzelf naar boven te halen. Hij heeft een duidelijk beeld van wat hij kan en wat hij later wil bereiken. Uitblinken heeft vooral positieve kanten voor hem. Hij ervaart geen sociale afremming. Excellentie is voor hem een breed begrip, excelleren in het onderwijs is daarom niet altijd de meest voor de hand liggende keuze.

Jesse stimuleer je tot excellentie, in een omgeving waarin mensen graag willen presteren. Positieve aandacht en stimulans vanuit de sociale omgeving zijn belangrijk. Een enthousiaste en goede docent zal stimuleren. Het is voor hem belangrijk om de mogelijkheden en voordelen van uitblinken op school of in de studie te benadrukken.

Excellentie in het onderwijs moet voor hem zichtbaar zijn, door te laten zien wat de opbrengst is van excelleren; bijvoorbeeld een betere uitstroom naar het middelbaar onderwijs met meerdere kansen op een goede baan.

6.8 Algemene conclusies n.a.v. dit onderzoek

Door het doen van dit onderzoek ben ik tot een antwoord gekomen op de vraag hoe Jesse het beste begeleid zou kunnen worden om hem tot excelleren te stimuleren.

Met deze casus als vertrekpunt, wil ik in deze paragraaf enkele aspecten die me tijdens mijn onderzoek zijn opgevallen nader toelichten, met als doel een handreiking te formuleren voor leerkrachten, die hoogbegaafde leerlingen ondersteunen.

Ik vind het Excellentiemodel een zeer bruikbaar model. Het is in te zetten om op een weinig tijdrovende manier inzicht te krijgen hoe een leerling gemotiveerd wordt. Het model beschrijft op een heldere manier de verschillende excellentietypes en geeft daarbij duidelijke adviezen voor leerkrachten.

Het is echter in eerste instantie opgesteld voor leerlingen vanaf de middelbare schoolleeftijd. Ook voor basisschoolleerlingen is het model te gebruiken, maar voor leerkrachten van leerlingen van deze leeftijd, is de sociale context waarin de leerling zich bevindt, een aspect om goed in de gaten te houden.

In paragraaf 6.3 heb ik aandacht besteed aan sociaal conformisme. (Hoogbegaafde) leerlingen in de leeftijd van 9 tot 15 ervaren in toenemende mate druk van de groep om te voldoen aan de groepsnormen. Hoogbegaafde kinderen moeten een keuze maken tussen zich aanpassen aan de groep, met als risico dat de eigen identiteit onder druk komt te staan of kiezen voor hun eigen identiteit met als risico isolement.

Veel hoogbegaafden zoeken een oplossing in “code-hopping”, het ene moment volgen ze de groepscode, het andere moment verwerpen ze die weer. Op de groep kan dit gedrag van een hoogbegaafd kind als onbetrouwbaar overkomen (Mönks en Knoers, 2009)

Voor leerkrachten van (zeer) jonge basisschoolleerlingen is bij gebruik van het Excellentiemodel bewustwording van de ontwikkelingen in deze processen en de interactie tussen hoogbegaafden en de mensen in de omgeving belangrijk. Het kan een bijdrage leveren aan een minder problematische sociale ontwikkeling, waarin sociale afremming (in relatie tot excelleren) geen rol speelt.

Een tweede aspect wat aandacht verdient is de houdbaarheid van de conclusies die getrokken worden uit onderzoek op basis van het Excellentiemodel.

De gegevens die verzameld worden, na het afnemen van de vragenlijsten met waardenstellingen zijn verkregen vanuit antwoorden op één moment. Daar hoogbegaafde leerlingen zich ontwikkelen en beïnvloed worden door gezin, peers, school en kritische levenservaringen (zie hoofdstuk 2) is mijn aanbeveling om het onderzoek te herhalen. Mijn kennis is ontoereikend om daarvoor een tijdslimiet aan te geven.

Hoofdstuk 7 Reflectie en evaluatie

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal ik in paragraaf 7.2 reflecteren op het onderzoek; wat heeft mij gemotiveerd tot het doen van het onderzoek, wat wilde ik ermee bereiken, wat waren mijn verwachtingen, welke rol heb ik gespeeld in dit onderzoek, vanuit welke waarden en normen ben ik het onderzoek gestart, welke sterke en zwakkere kanten van mij kwamen naar voren tijdens het doen van het onderzoek en hoe haalde ik zingeving uit dit onderzoek. Een evaluatie van de onderzoeksresultaten zal ik geven in paragraaf 7.3; wat betekenen de resultaten voor Jesse en voor mijn beroepspraktijk?

7.2. Reflectie

7.2.1. Ik als Master Sen

Mijn kinderen hebben mij geïnspireerd tot het volgen van de opleiding Master Sen. Alle drie mijn kinderen zijn hoogbegaafd.

Vanuit mijn privé-situatie herken ik de frustratie van hoogbegaafde leerlingen, wanneer zij zich onbegrepen en ongemotiveerd voelen. Ook weet ik tot welke ellende dit kan leiden; ze kunnen in een neerwaartse spiraal terecht komen voor wat betreft hun schoolprestaties, maar ook heeft het gevolgen voor hun zelfbeeld en toekomstperspectief (van der Hoeven, 2010)

Met een drive vanuit mijn rol als ouder en dus als ervaringsdeskundige, wilde ik gaan onderzoeken hoe een hoogbegaafde leerling optimaal gemotiveerd kon worden tot excelleren. Ik hoopte hiermee voor de leerling, zijn ouders en de leerkracht duidelijk te krijgen hoe deze leerling hierbij het beste ondersteund zou worden. Wat paste het beste bij deze leerling?

Een tweede doel om dit onderzoek te doen was om helder te krijgen of het Excellentiemodel een bruikbaar instrument voor mij zou zijn om motivatie van hoogbegaafde leerlingen in kaart te brengen.

Naast dat ik uiteraard benieuwd was naar de onderzoeksresultaten, wilde ik een uitdaging aangaan.

Tijdens mijn tweejarige opleiding tot Master Sen had ik me gerealiseerd, na bestudering van de literatuur over reflectie, dat ik een extern georiënteerde student was (Korthagen & Verkuyl, 1986); ik wilde aanwijzingen, tips en houvast met betrekking tot mijn studie van mijn studiebegeleider en mijn critical friends. De uitdaging voor mij was om op eigen kracht dit onderzoek te gaan doen. De kaders werden aangereikt, maar de het onderzoek an sich zou ik zelfstandig aanpakken.

De eerste hoofdstukken kwamen nog wat aarzelend op papier en ik had veel feedback van mijn critical friends nodig om ervan overtuigd te zijn dat ik op de goede weg was. Was de opbouw van de hoofdstukken in orde? Beschreef ik helder wat ik van plan was?

Gaandeweg het onderzoek werd ik me er steeds meer van bewust, dat ik over voldoende capaciteiten beschikte om de juiste vorm van mijn onderzoek te vinden en werden de vragen om feedback aan medestudenten meer inhoudelijk van aard.

Door het doen van het onderzoek voelde ik mijn zelfvertrouwen toenemen. Ik was gegroeid en bleek ook zonder bij de hand te worden genomen in staat te zijn een eindproduct af te leveren. Deze ervaring is zeer waardevol voor mij en maakt het doen van dit onderzoek zinvol.

7.2.2. Ik als professional

Ook als onderwijsprofessional heeft het doen van dit onderzoek mij ontwikkeling gebracht. Twee jaar geleden heb ik de competentiescan van LEOZ ingevuld, waarbij ik op de interpersoonlijke competentie, de samenwerking met omgeving, collega's en ouders hoog

scoorde. Ook kwam duidelijk naar voren, dat er op pedagogisch vlak nog veel te ontwikkelen viel.

Mijn pedagogische competentie is gegroeid tijdens het doen van het onderzoek.

Er heeft een accentverschuiving plaatsgevonden in het werken met hoogbegaafde leerlingen. Voorheen legde ik het accent bij het werken met deze groep op ontwikkeling op cognitief, sociaal en persoonlijk gebied van deze leerlingen. Tijdens het formuleren van de onderzoeksvraag en het bestuderen van de daarbij behorende theorie groeide bij mij het besef, dat motivatie een voorwaarde was om tot ontwikkeling en tot excelleren te komen (Drent en van Gerven, 2004). Dit besef ontwikkelde zich tot een overtuiging.

Ik wilde in mijn beroepspraktijk leerlingen niet langer alleen ondersteunen om zich op allerlei gebieden te ontplooien, maar ik wilde meer de nadruk leggen op hoe ik hen zou kunnen motiveren om hun talenten te benutten.

Op mijn werk ben ik hierover in gesprek gegaan met leerkrachten en de IB'er. Het gevolg van deze gesprekken was dat er ook bij deze mensen een ommekeer in hun gedachten heeft plaatsgevonden. Zij realiseerden zich, dat zij hun leerlingen moesten motiveren om te excelleren. Ik heb uiteen gezet hoe het Excellentiemodel hun kon helpen om per individuele leerling te inventariseren hoe deze zo optimaal mogelijk ondersteund kon worden. Aan mij is de vraag gesteld om deze inventarisatie te doen op school.

In dit opzicht fungeer ik als change-agent; ik heb de aanzet gegeven tot een gedachteverandering en op mijn initiatief gaan we nu schoolbreed aan de slag met het Excellentiemodel, nadat ik op school data heb kunnen presenteren die ik uit eigen onderzoek heb verzameld.

7.3 Evaluatie

Voor mij was het belangrijk om te onderzoeken of het Excellentiemodel bruikbaar en toepasbaar zou zijn in mijn beroepspraktijk.

Tijdens het doen van mijn onderzoek heb ik het model als een waardevol instrument om motivatie van een hoogbegaafde leerling in kaart te brengen ervaren. Door relevante gegevens te verzamelen, kon ik de leerling categoriseren in één van de vier excellentietypes, zoals het Excellentiemodel die heeft beschreven. Per excellentiotype stonden kwaliteiten en valkuilen beschreven en er werden praktische handvatten voor begeleiding gegeven.

Met een minimum aan tijdsinspanning kun je per leerling inventariseren, hoe deze optimaal gemotiveerd kan worden. De bindende factor tussen alle hoogbegaafde leerlingen is hun hoge intelligentie. Door gebruik te maken van het Excellentiemodel kun je de begeleiding op school op de behoeften van het individu afstemmen.

Tijdens een evaluatiegesprek met de zorgcoördinator van de school waar ik mijn leerwerkplek heb, heb ik de onderzoeksresultaten gepresenteerd. Ik heb uitgelegd hoe de resultaten tot stand gekomen zijn. Het was voor mij eervol en prettig om te horen, dat zij voor alle hoogbegaafde leerlingen op school middels het Excellentiemodel wil helder krijgen tot welk excellentietype de leerlingen behoren, opdat iedere leerling de ondersteuning krijgt waarop hij recht heeft!

In hoofdstuk 1 van dit onderzoek en aan het begin van mijn opleiding tot Master Sen heb ik aangegeven "Mijn overtuiging is, dat alle kinderen recht hebben op optimale ontwikkelingskansen. Ik wil daar een bijdrage aan leveren en me vooral richten op hoogbegaafde kinderen".

Met dit onderzoek heb ik geprobeerd deze bijdrage concreet te maken!

Literatuur:

- Andriessen, D., Onstenk, J., Delnooz, P., Smeijsters, H., Peij, S. (2010) *Gedragcode praktijkgericht onderzoek voor het HBO*. Delft: Elan Strategie & Creatie
- Bakker- Beens, D., Gieling, C. & Meugheuveld, L. van de (1995). *Voor gedrag een 8, een modulair pakket voor aanpak van gedragsproblemen in het basis- en speciaal onderwijs*. Nijmegen: Berkhout
- Bakker, J.M. & Bannink, F.P. (2008). *Oplossingsgerichte therapie in de psychiatrische praktijk*. Tijdschrift voor Psychiatrie, 50, 55-59.
- Berg, I.K., Dolan Y. (2006). *De praktijk van oplossingen: Gevalsbeschrijvingen uit de oplossingsgerichte gesprekstherapie*. Nieuwegein: Drukkerij Wilco
- Borkowski, J.G. & Thorpe, P.K. (1994). *Self-Regulation and Motivation. A Life-Span Perspective on Underachievement*. Hillsdale: LEA.
- Bruïne, E., de, Claasen, W., Schuman, H., Siemons, H., & van Velthooven, B. (2009). *Inclusief Bekwaam. Generiek Competentieprofiel Inclusief Onderwijs*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant
- Drent, S. & Gerven, E. van, (2004). *Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Utrecht: Lemma.
- Dweck, C. S. (1999). *Self-theories: Their role in motivation, personality and development*. Philadelphia: Psychology Press.
- Dweck, C.S. (2006). ***Mindset: The New Psychology of Success*. New-York: Random House**
- Excellentiemodel verkregen op 27-4-2012 via
http://www.excellentiemodel.nl/docs/Documentatie/publicatie_excellentiemodel.pdf
- Gerven, E. van, (2011). *Handboek hoogbegaafdheid*. Assen: van Gorcum.
- Guldemond, H., Bosker, R.J., Kuyper, H., & Werf, M.P.C. van der (2003). *Hoogbegaafden in het voortgezet Onderwijs*. Groningen: GION
- Heller, K.A. (2000), *multifactorenmodel*, verkregen op 03-04-2013 via
www.hoogbegaafdvlaanderen.be
- Hoeven, J. van der (2010). *Onderpresteren onder de loep*. Den Bosch: KPC
- HBO Kennisbank, verkregen op 28-4-2012 via
<http://hbo-kennisbank.uvt.nl/cgi/fontys/show.cgi?fid=6178>
- Jeninga, J. & E. van Meersbergen (2010). *De ecologie van de leerling*. Ten behoeve van: Simulatieprogramma Een Zorg Een Kind Een Plan. Heerlen: Ruud de Moorcentrum/OU/WOSO.
- Jong, P.de en Berg, I.K. (2010) *De kracht van oplossingen*. Amsterdam: Pearson Assessment and Information
- Jong, J.D. de & Gemert, F. van (2010), *Een studie naar het concept groepsdruk*. Amsterdam: WODC
- Kieboom, T., (2011). *Jij kan beter*. Antwerpen: Witsand uitgevers
- Knoop, H. (2011), *Eliciting classroom motivation: Not a piece of cake*. Leiden: Mostert en van Onderen
- Korthagen, F., Koster, B., Melief, K & Tigchelaar, A. (2002). *Docenten leren reflecteren: Systematische reflectie in de opleiding en begeleiding van leraren*. Soest: Nelissen.
- Lakerveld, J. van & Otter, M. den, (2009). *Perspectief op inclusief. Vruchten van praktijkonderzoek (Reeks Ervaringsdeskundigen & Professionals, deel 6)*. Antwerpen- Apeldoorn: Garant**
- Lange, R. de, Schuman, H. & N. Montesano Montessori (2010). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Lohman, D.F., (2005). *An aptitude perspective on Talent: Implications for identification of Academically Gifted Minority Students*. *Journal for the Education of the Gifted*, 28, 333 – 360. verkregen op 27-4-2012 via <http://faculty.education.uiowa.edu/dlohman/pdf/>

Maan, T., (2012). *Ik moet een perfect plaatje zijn*. NRC Handelsblad van 25-2-2012

Mooij, T., (2010). Naar excellente scholen, leraren, leerlingen en studenten, verkregen op 2-5-2012 via <http://www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/602/documenten/naar-excellente-scholen-leraren-leerlingen-en-studenten.pdf>

Mönks, F. en Knoers, A. (2009). *Ontwikkelingspsychologie. Inleiding tot de verschillende deelgebieden*. Assen: Van Gorcum

OECD rapport, verkregen op 28-4-2012 via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/01/12/rapport-oecd-watch.html>

Pintrich, R. & Schunk, H. (2002) *Motivation in Education. Theory, Research, and Applications. 2nd Edition*. Upper Saddle River, New Jersey: Merrill Prentice Hall.

Rapport excellence for productivity verkregen op 28-4-2012 via www.cpb.nl

Renzulli, J. en Mönks, F. (1995), *Triadisch model*, verkregen op 11-1-2013 via hoogbegaafdheid.slo.nl/hoogbegaafdheid/theorie/

<http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2011/05/23/naar-een-ambitieuze-leercultuur.html>, verkregen op 24-4-2012

Schmuck, R.A., & Schmuck, P.A. (1980). *Groepsprocessen in de klas. Handboek voor de onderwijspraktijk*. Deventer: Van Loghum Slaterus.

Spencer, L. M. & Spencer M. (1993) *Competence at work: models for superior performance*. New York: John Wiley & Sons.

Vygotski, D.S (1978). *Mind and society: The development of higher psychological processes*, Cambridge

Youngworks, 2011. *Excellentiemodel*. Verkregen op 27-4-2012 via http://www.excellentiemodel.nl/docs/Documentatie/publicatie_excellentiemodel.pdf

Bijlage 1: vragenlijst waardenstellingen Excellentiemodel Youngworks

Intrinsieke prestatiemotivatie

- Op school wil ik uitgedaagd worden
- Anderen die ergens in uitblinken stimuleren mij om zelf ook uit te blinken
- Ik wil later een uitdagende baan
- Als ik klasgenoten zie die uitblinken, wil ik zelf ook uitblinken
- Een omgeving met mensen die graag willen presteren, werkt stimulerend
- Als ik iets leuk vind, wil ik daar in uitblinken
- Ik wil dat mijn leerkrachten mij aanmoedigen om hoge cijfers te halen
- Ik vind het belangrijk mezelf doelen te stellen en steeds beter te worden

Prestatie-urgentie

- Als je een goede baan wilt, moet je op school / je opleiding al hard je best doen
- Om op een goede opleiding te worden toegelaten, moet je op de middelbare school al hard je best doen
- Om later in mijn leven succesvol te zijn, moet ik nu alvast hard werken

Zesjescultuur

- Als ik een voldoende haal voor een toets ben ik tevreden
- Cijfers vind ik niet belangrijk, zolang ik mijn diploma maar haal
- Mijn inzet op school zegt niets over hoe goed ik zal zijn in mijn werk
- Voor mijn hobby zet ik me harder in dan voor mijn opleiding

Toekomstbewustzijn

- Ik weet precies wat ik later wil worden
- Ik heb een duidelijk beeld van wat ik over vijf jaar bereikt wil hebben
- Ik heb nog geen idee van wat ik over vijf jaar voor werk of studie wil doen

Sociale afremming

- Ik denk dat mijn vrienden het gek vinden als ik hoge cijfers probeer te halen
- Als ik heel hard mijn best doe op school vinden anderen dat gek
- De beste leerling uit een klas heeft meestal weinig vrienden

Extrinsieke prestatiemotivatie

- Veel geld verdienen is belangrijk voor me
- Ik zou graag beroemd willen zijn
- In alles wat ik doe, wil ik de beste zijn
- Als ik ergens veel geld mee kan verdienen, doe ik er beter mijn best voor
- Bij een wedstrijd wil ik altijd winnen
- Als ik zeker zou weten dat ik succesvol zou zijn, zou ik er alles aan doen om de top te bereiken

Onderwijsuitdaging

- De vakken op school zijn uitdagend voor mij
- De vakken op school zijn uitdagend voor leerlingen
- Op school word ik aangemoedigd om uit te blinken

Bijlage 2 : Tijdsteekproef

TIJDSTEEKPROEF-FORMULIER				
Observator: Naam leerling: Naam leerkracht: Groep: Situatie: Datum observatie:		categorie	aantal	procenten
		Ta		
		Kij		
		Sto		
		Lo		
		An		
		Totaal		100 %
Min.	Na 20 sec.	Na 40 sec.	Na 60 sec.	Opmerkingen
1	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
2	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
3	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
4	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
5	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
6	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
7	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
8	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
9	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
10	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
11	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
12	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
13	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
14	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
15	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
16	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
17	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
18	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
19	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	
20	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An	

- **bron** Bakker- Beens D, Gieling C, Meugheuveld L. van de (1995) *Voor gedrag een 8, een modulair pakket voor aanpak van gedragsproblemen in het basis- en speciaal onderwijs*, Berkhout, Nijmegen

Toelichting:

Bij het nemen van deze tijdsteekproef scoort de observator – gedurende de verwerkingsfase/ uitvoerfase – om de 20 seconden wat de leerling doet. Dat is 3 scores per minuut. Na afloop is het percentage van de tijd te berekenen dat de leerling taakgericht bezig was.

De volgende categorieën kunnen gescoord worden:

Ta: werkt **taakgericht**

Kij: kijkt afwezig rond of start voor zich uit

Sto: stoort andere leerlingen of praat met hen

Lo: loopt door de klas

An: is bezig met **andere** activiteiten

Procedure

- Wanneer de leraar opdracht heeft gegeven aan het werk te gaan, of individuele hulp aan de leerling heeft beëindigd, begint de observatie. De stopwatch wordt ingedrukt (of maak gebruik van de tijdteller van de camera bij een video-opname). De observator wacht tot de teller 20 seconden na de hele minuut aangeeft.
- Hij stelt vast wat de leerling die seconde doet.
- Hij zet een cirkel om de categorie die het beste het gedrag van de leerling op de twintigste seconde aangeeft: Ta, Kij, Sto, Lo of An.
- Hij wacht tot de teller 40 seconden na de hele minuut aangeeft en herhaalt stap b en c.
- Idem bij 60 seconden.
- De observator herhaalt deze procedure zo lang als de periode duurt waarin de zelfstandige verwerking verwacht wordt.
- Er wordt geen taakgedrag gescoord wanneer leerling en leraar overleg hebben.

Verwerking

Werkwijze omrekening en verwerking gegevens.

- De observator bepaalt het totaal aantal gemaakte observaties per categorie.
- Hij bepaalt het totaal aantal gemaakte observaties.
- Hij deelt het aantal van elke categorie door het aantal en vermenigvuldigt dit met 100.

Interpretatie

De interpretatie kan antwoord geven op de volgende vragen:

1. Gedurende hoeveel procent van de tijd , bedoeld voor de zelfstandige verwerking van de leerstof, was de leerling taakgericht?
2. Nam de taakgerichtheid van de leerling toe (in vergelijking met vorige steekproef)?
3. Welke vormen van niet-taakgericht gedrag vertoont de leerlingen wel/ niet?

Over het algemeen geldt dat leerlingen die ongeveer 70% van de tijd taakgericht werken (landelijk gezien) een aanvaardbaar gemiddelde halen.

Opmerking:

Dit observatie formulier is uitermate geschikt om het effect van een bepaalde aanpak te meten.

Bijlage 3: Vragen interview ouders/leerkracht

M.b.t. Intrinsieke motivatie

1. Wil uw zoon/ de leerling op school uitgedaagd worden?
2. Wordt hij door anderen die uitblinken gestimuleerd om zelf uit te blinken?
3. Wil hij uitblinken in iets waar hij goed in is?
4. Wil hij steeds beter worden op bepaalde gebieden?

M.b.t. prestatie-urgentie

1. Heeft uw zoon/ de leerling het idee, dat hij nu al goed zijn best moet doen, om in de toekomst iets te bereiken?

M.b.t. zesjescultuur

1. Is uw zoon/ de leerling tevreden met een voldoende?
2. Is het voor hem belangrijk een zo hoog mogelijk cijfer op school te halen?
3. Heeft hij de neiging zich meer in te zetten voor buitenschoolse hobby's dan voor school?

M.b.t. Toekomstbewustzijn

1. Weet uw zoon/ de leerling al goed wat hij later wil worden?
2. Heeft hij een duidelijk beeld van wat hij in de toekomst wil gaan doen, bijv. m.b.t. de middelbare school?

M.b.t. sociale afremming

1. Is uw zoon/ de leerling er mee bezig wat anderen van hem vinden als hij goed zijn best doet of goed presteert op school?
2. Relateert hij prestaties en inzet aan het aantal vrienden dat hij heeft?

M.b.t. extrinsieke motivatie

1. Is rijk of beroemd worden in de toekomst voor uw zoon/ de leerling belangrijk?
2. Wil hij in alles de beste zijn?
3. Wil hij bij een wedstrijd of een spel altijd winnen?